

«Den som er med på leken ...?»

Ungdoms oppfatninger om voldtekt,
kjønnsroller og samtykke

Redd Barna

INNHOOLD

Forord.....	3
Stor del av voldtekter skjer blant ungdom.....	4
Metode.....	4
Rapporten.....	5
Del 1 «De ber ikke om det, men på en måte gjør de det».....	7
Ungdoms kunnskap og forestillinger om voldtekt.....	7
«Man må stoppe hvis det ikke er greit for partneren».....	7
Budskapet når inn.....	8
«Nei» blir ikke respektert – er det et overgrep?.....	8
Mener «løse» jenter er mer utsatt.....	10
Tror hvem som helst kan gjøre det.....	10
«Gutter kan voldtas, men det er sykt weird».....	10
Er overfallsvoldtekter «verre» enn når gjerningspersonen er kjent?.....	11
Egne opplevelser med seksuelle overgrep.....	12
Oppsummering.....	13
Del 2: «Vil du ikke, så brøl NEI».....	15
Ungdoms vurderinger av hva som er en «ekte» voldtekt.....	15
Like historier, ulike tolkninger.....	15
Mase-sex, krenkelse eller voldtekt?.....	16
«Herregud.Vil du ikke så brøl NEI».....	16
«Hvis hun har budt opp til det sjøl, har hun et ansvar».....	17
Fylla har skylda?.....	17
Usikre på hvordan de kan være støttespiller.....	18
Oppsummering.....	19
Del 3: Hvorfor er det så vanskelig å si hva man vil?.....	20
Om påvirkning fra venner, media, ungdomskultur og kjønnsroller.....	20
Om stress og usikkerhet, «får jeg eller får jeg ikke?».....	20
«Vi kan ikke lese tanker».....	20
«Ordentlige» jenter viser ikke at de vil ha sex.....	22
«Vi blir hele tiden minnet på hvordan vi skal se ut».....	23
Mener porno skaper press om ekstrem sex.....	23
«Pappa sa til meg at jenter er sleipe».....	24
«Jeg vil ikke oppfattes på feil måte».....	24
«Å spørre er for kleint».....	25
Hva betyr funnene?.....	26
Fra «nei betyr nei» til entusiastisk samtykke.....	27
Del 4: Ungdoms råd til god forebygging.....	29
Hva må vi lære?.....	29
Hvordan skal vi lære?.....	30
Trenger du hjelp etter et overgrep?.....	31

FORORD

- De ber ikke om det, men på en måte gjør de det

Nesten hver tiende norske kvinne opplever å bli voldtatt i løpet av livet, og halvparten var under 18 år. Tall fra Kripos viser at festrelatert voldtekt, også kalt nachspielvoldtekt eller vennevoldtekt, er den mest utbredte formen for voldtekt. Disse voldtektene kjennetegnes ved at både offer og overgriper er unge. Likevel mangler det kunnskap om ungdoms oppfatninger om voldtekt. Derfor har Redd Barna laget en rapport som handler om ungdom og deres oppfatninger, tanker og refleksjoner om hva voldtekt er og hvordan det kan forebygges.

FNs konvensjon for barnets rettigheter slår fast at barn har rett til beskyttelse mot seksuelle overgrep. For å innfri denne retten må vi ha kunnskap fra dem det angår, både for å forstå mer om forholdene rundt overgrepene og hvordan de kan forebygges. Redd Barna har spurt ungdom om hva de definerer som en voldtekt, og hvorfor de tror voldtekter skjer. Vi har også snakket med dem om hvordan holdninger til sex påvirkes av populærkultur og pornografi, om hvem som har ansvaret for å hindre at et overgrep skjer, og hvordan tradisjonelle kjønnsroller kan gjøre det vanskelig å kommunisere om hva man vil og ikke vil. Vi har supplert de unges perspektiver med innspill fra fagpersoner og organisasjoner som arbeider med forebygging av voldtekt.

Siste kapittel i rapporten inneholder ungdommenes råd til god forebygging. De kommer med konkrete ønsker om hva de må lære og hvordan denne læringen bør foregå. Vi har nok kunnskap til å starte det forebyggende arbeidet og sikre at ungdom beskyttes mot denne typen overgrep. Kunnskapen forplikter!

Redd Barna retter en spesiell takk til alle ungdommene som har delt sine erfaringer og tanker om tematikken. Vi vil også takke fagpersoner og ungdomsorganisasjoner som har bidratt med kunnskap og gode råd om tiltak for å forebygge voldtekt hos unge. Takk til www.ung.no som har gitt oss tillatelse til å bruke et utvalg henvendelser til tjenesten. Takk til Silje Berggrav som har skrevet rapporten.

Takk til Bufdir som har gitt Redd Barna økonomisk støtte til rapporten.

*Redd Barna
desember 2015*

STOR DEL AV VOLDTEKTER SKJER BLANT UNGDOM

Lyst og spenning, forelskelse, flørtning og seksuell utprøving er viktige elementer i ungdomstiden. På fest og på nettet, med venner og folk man ikke kjenner så godt, med og uten alkohol, testes egne og andres grenser. Hva er greit? Når er sex bra og lystbetont, og når går det over grensen og blir en voldtekt? Hvorfor tror ungdom selv at voldtekter skjer, og hvorfor er det så vanskelig å si hva man vil og ikke vil? Finnes det ulike forventninger til jenters og gutters seksuelle atferd, og i hvilken grad kan disse forventningene påvirke hvordan man kommuniserer om seksuell samtykke? I Norge har ungdoms egne stemmer og synspunkter på hva som kan være god voldtektsforebygging, i liten grad kommet frem. Denne rapporten søker å belyse hva ungdom vet om voldtekt, men også hva de tenker om konkrete historier og sin egen seksuelle atferd.

Hver tiende kvinne i Norge blir voldtatt i løpet av livet, halvparten av disse er under 18 år når voldtekten skjer.¹ Et presist tall finnes ikke, men politiet selv og offisielle kilder sier at mellom 8000 og 16.000 voldtekter og voldtektsforsøk årlig finner sted her i landet.² Voldtekt rammer også rundt én prosent av menn i løpet av livet. Statistikken viser samtidig at overfallsvoldtekter har gått jevnt nedover de siste årene og utgjør 11 prosent av anmeldte saker – likevel er det disse som får mest oppmerksomhet. Kripós rapporter at 48 prosent av alle anmeldte voldtekter er såkalte festrelaterte voldtekter, som ofte begås av unge menn i forbindelse med uteliv, fest eller nachspiel.³ Voldtektene kjennetegnes av at det har vært inntatt store mengder alkohol, og mange melder om «blackout», hvor de husker lite eller bare bruddstykker av det som har skjedd.

Relasjonsvoldtekter utgjør 17 prosent av anmeldte saker, og kjennetegnes av at offer og gjerningsperson er eller har vært kjærester, partnere eller ektefeller. Det kan være krevende å anmelde en person man har et nåværende eller tidligere kjærlighetsforhold til. I undersøkelsen om vold og voldtekt i Norge fra 2014 utgjør kjæreste/partner eller tidligere kjæreste/partner den nest største gruppen av gjerningsmenn (etter gruppen «en de kjenner»). Omfangs-

undersøkelsen viser at halvparten av dem som ble voldtatt, var under 18 år. I denne rapporten er det derfor festrelaterte voldtekter og relasjonsvoldtekter vi har fokus på, og det er her det viktigste forebyggende arbeidet må settes inn.

Selv om seksuallovbrudd skal behandles som andre straffesaker, finnes det i samfunnet en rekke forestillinger og holdninger om hva som er en «ekte» voldtekt, en «ekte» voldtektsutsatt og en «ekte» voldtektsforbryter. Disse forestillingene er ofte stereotype, fordomsfulle og basert på et utdatert syn på mannlig og kvinnelig seksualitet.⁴ Slike «voldtektsmyter» kan bidra til å gjøre det enda vanskeligere for utsatte å fortelle om det de har opplevd. Ni av ti som opplever en voldtekt, anmelder ikke forbrytelsen. Åtte av ti voldtekter som faktisk anmeldes, henlegges av politiet. Hver fjerde voldtektssak som til slutt når rettssalen, ender med frifinnelse.⁵

En holdningsundersøkelse fra 2013 fant at én av fire nordmenn mener en kvinne er delvis ansvarlig for å ha blitt voldtatt dersom hun frivillig ble med mannen på nachspiel. 28 prosent mener hun er delvis ansvarlig dersom hun i forkant har flørtet åpenlyst med mannen. Svenske studier blant skoleungdom fant at ungdom kan ha snevre grenser for hva som definerer en voldtekt, og klare oppfatninger om hvordan man bør oppføre seg for å unngå å bli voldtatt.⁶

Hvilke holdninger og oppfatninger om voldtekt er utbredt blant norsk ungdom i dag? Kunnskap om ungdoms eget syn på voldtekt og forebygging kan gjøre det lettere å utvikle gode forebyggende tiltak enn om tiltak i første rekke baserer seg på voksnes holdninger og tankesett.

Metode

Arbeidet med denne rapporten bygger på medvirkning fra ungdom selv. Vi har i løpet av 2015 gjennomført seks samlinger med til sammen rundt 35 ungdommer som har formidlet sine erfaringer og synspunkter om temaet. Demografisk har vi søkt å finne om lag like mange jenter som gutter, en aldersspredning fra 14-19, ulik etnisk bakgrunn

1) Siri Thoresen og Ole Kristian Hjemdal (red.) (2014): *Vold og voldtekt i Norge*. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. NKVTS 2) Mossige, Svein og Dyb, Grethe (red.) (2009): *Voldutsatte barn og unge i Oslo. Forekomster og innsatsområder for forebygging*. Rapport nr. 22/09. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress og norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. 3) Politiet (2015): *Voldtektsituasjonen 2014*. Kripós, Taktisk etterforskningsavdeling, Voldtektsgruppa 4) Maria Blomkvist (2012): *"Riktig" våldtäkt. En analys av våldtäktsmyters förekomst i sexualbrottmål*. Lund universitet 5) For en diskusjon av disse tallene, se Aftenposten (2015): Er det vits i å anmelde voldtekt? <http://mm.aftenposten.no/2015/1-av-100/> 6) Stina Jeffner (1998): «Liksom våldtäkt, typ...» Om betydelsen av kön och heterossexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt. Uppsala universitet, Sociologiska institutionen, og Lisa Gosch (2011): «Liksom våldtäkt, typ...» 13 år efteråt. En kvalitativ studie om ungdomars förståelse av våldtäkt i dag. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen

og ungdom både fra storby og småsteder. Den første fokusgruppen ble rekruttert via en fritidsklubb i Groruddalen – her besto gruppen av gutter med minoritetsbakgrunn i alderen 14-17. Ved en helsestasjon for ungdom i Skedsmo snakket vi med jenter i alderen 16-17. Videre snakket vi med en jentegruppe på 16-17 år fra en videregående skole i Bærum, og en guttegruppe på 18-19 år ved en videregående skole utenfor Fredrikstad.

Tidlig i prosjektet gjennomførte vi et fokusgruppeintervju med Kristin Thue, aktiv ungdomsdebattant og aktivist i arbeidet mot voldtekt, samt Victoria Birkenæs, som har engasjert seg i tematikken gjennom Amnesty, og Ingvild Skølt, som driver seksualundervisning ved videregående skoler gjennom Medisinernes seksualopplysning. I tillegg har vi hatt fokusgruppemøte med representanter fra Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom (SNU), en ungdomsorganisasjon som arbeider med å fremme unges seksuelle og reproduktive helse og rettigheter. Det har vært gjennomført intervjuer med andre sentrale aktører i forebyggingsarbeidet: daglig leder Rannveig Kvifte Andresen og kommunikasjonssjef Lisa Arntzen ved Dixi ressurscenter mot voldtekt, Anja Emilie Kruse, kriminolog og medforfatter av boka *Bak lukkede dører. En bok om voldtekt*, samt Anne Bentzrød, helsesøster og rådgiver ved www.ung.no.

Sistnevnte nettsted har vært en viktig kilde for kunnskap. www.ung.no er en offentlig informasjonskanal og dialogtilbud for barn og unge i regi av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Her kommer det jevnlig inn historier og spørsmål om seksuelle overgrep, og dette er en unik kilde til ufiltrerte førstehåndsfortellinger fra ungdom som søker råd om hva de har opplevd og hvordan de kan håndtere det. Henvendelsene har gitt oss innblikk i noen sentrale og urovekkende problemstillinger, og vi har fått tillatelse fra Bufdir til å bruke utvalgte historier både i fokusgruppediskusjonene og i denne rapporten.

Flere store medieoppslag om voldtekt i 2015, særlig i Aftenposten, har skapt engasjerte nettdebatter som vi har fulgt med på og hentet noen sitater fra, i anonymisert form. Dette har vært verdifulle vitnemål om spennet i holdninger og kunnskap om voldtekt blant unge, og gitt oss et enda bredere dataomfang enn fokusgruppeintervjuene.

Rapporten

Rapporten er delt i fire kapitler. I del en ser vi nærmere på den juridiske definisjonen av voldtekt. Hva vet ungdommene i fokusgruppene om hva som juridisk er definert som en voldtekt, hvem som utsettes og hvem som er overgripere? I del to ser vi nærmere på noen utvalgte henvendelser til

www.ung.no, og hvordan ungdommene tolker historier og egne erfaringer i lys av hvordan de selv definerer en voldtekt. I hvilken grad er ungdommenes definisjon av voldtekt forenlig med synet deres på hvem som har skyld og ansvar i konkrete situasjoner?

I del tre forsøker vi å grave dypere i disse holdningene. Hvorfor er det så vanskelig å si hva man vil og ikke vil? Hvem har ansvar for at sex skjer frivillig og til glede for begge? Hvilke andre faktorer – som press fra venner, kjønnsroller, porno eller andre ting, kan påvirke seksuell atferd og holdninger?

En viktig del av prosjektet har vært å invitere ungdomsdeltagerne til sammen å utarbeide konkrete råd om hva som kan være god forebygging av voldtekt. Hva slags kunnskap og bevisstgjøring mener de selv at de trenger, og hvordan bør denne kunnskapen formidles? I del 4 presenteres disse rådene og tiltakene.

«DE BER IKKE OM DET, MEN PÅ EN MÅTE GJØR DE DET»

Ungdoms kunnskap og forestillinger om voldtekt

Et gjentagende tema i debatten om voldtekt er falske anklager, og synspunktene på hva som definerer en voldtekt, er uklare og varierende. De involverte kan ha tilsynelatende helt ulike oppfatninger av hva som har skjedd, og det er ikke alltid lett å definere hvor grensen går for når sex er lystbetont, og når noen går over grensene og gjør ting den andre parten ikke vil. Alkohol kan skape ekstra usikkerhet om hva som skjedde, selv om følelsen av å ha opplevd noe krenkende kan være like fullt tilstede.

Må en voldtekt innebære vold? Samleie? Er det voldtekt når man har sagt klart «nei»? Ikke nødvendigvis, ifølge straffeloven.

Voldtekt defineres ifølge straffelovens paragraf 192 som:

«Den som

- a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd, eller
- b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
- c) ved vold eller ved truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv.

Voldtekt kan straffes med fengsel inntil 10 år. Dersom voldtekten skjer ved samleie, slår minimumstraffen på tre år inn, i tillegg til at dette kan få betydning for størrelsen på oppreisningserstatningen. Etter en utredning av Straffeloven ble paragraf 192 i 2015 endret til at enhver seksuell omgang og kvalifisert seksuell handling med barn under 14 år er benevnt som voldtekt.⁷

Kort sagt kan man si at voldtekt ikke trenger å involvere vold, og det trenger ikke innebære samleie eller penetrering. Det er også voldtekt dersom man har sex med noen som ikke kan motsette seg handlingen fordi vedkommende for eksempel er ruset, bevisstløs eller sover. Det er en voldtekt uavhengig om det er penetrasjon med penis eller en finger, likeledes å presse noen til munnsex.

At den utsatte har sagt klart ifra at han eller hun ikke ønsker sex, er ikke nok for å få overgriperen tiltalt eller dømt for

voldtekt. Vold eller truende atferd må kunne bevises, og dette er ifølge Kripos' siste voldtekt rapport en av årsakene til at mange voldtektssaker ender med henleggelse.⁸ FN har kritisert Norge for ikke å inkludere manglende samtykke i voldtektdefinisjonen, og organisasjoner som Amnesty har lenge kjempet for at voldtektbestemmelsen i straffeloven skal endres.⁹

«Man må stoppe hvis det ikke er greit for partneren»

Hva slags kunnskap har ungdommene i fokusgruppene om hva en voldtekt er? Spørsmålet ble først besvart skriftlig gjennom spørreskjema ved begynnelsen av møtet, før ungdommene hadde rukket å gjøre seg opp en mening basert på diskusjonen. Det er interessant å merke seg at flere av ungdommene selv bruker en videre definisjon av voldtekt enn straffelovens definisjon, der vold eller truende atferd er en forutsetning:

– Selv om loven mener at det skal ha blitt utøvet vold for at det er voldtekt, mener jeg at voldtekt er sex uten samtykke. Begge deler er voldtekt i mine øyne.

– Ufrivillig sex, med eller uten alkohol eller rusmidler

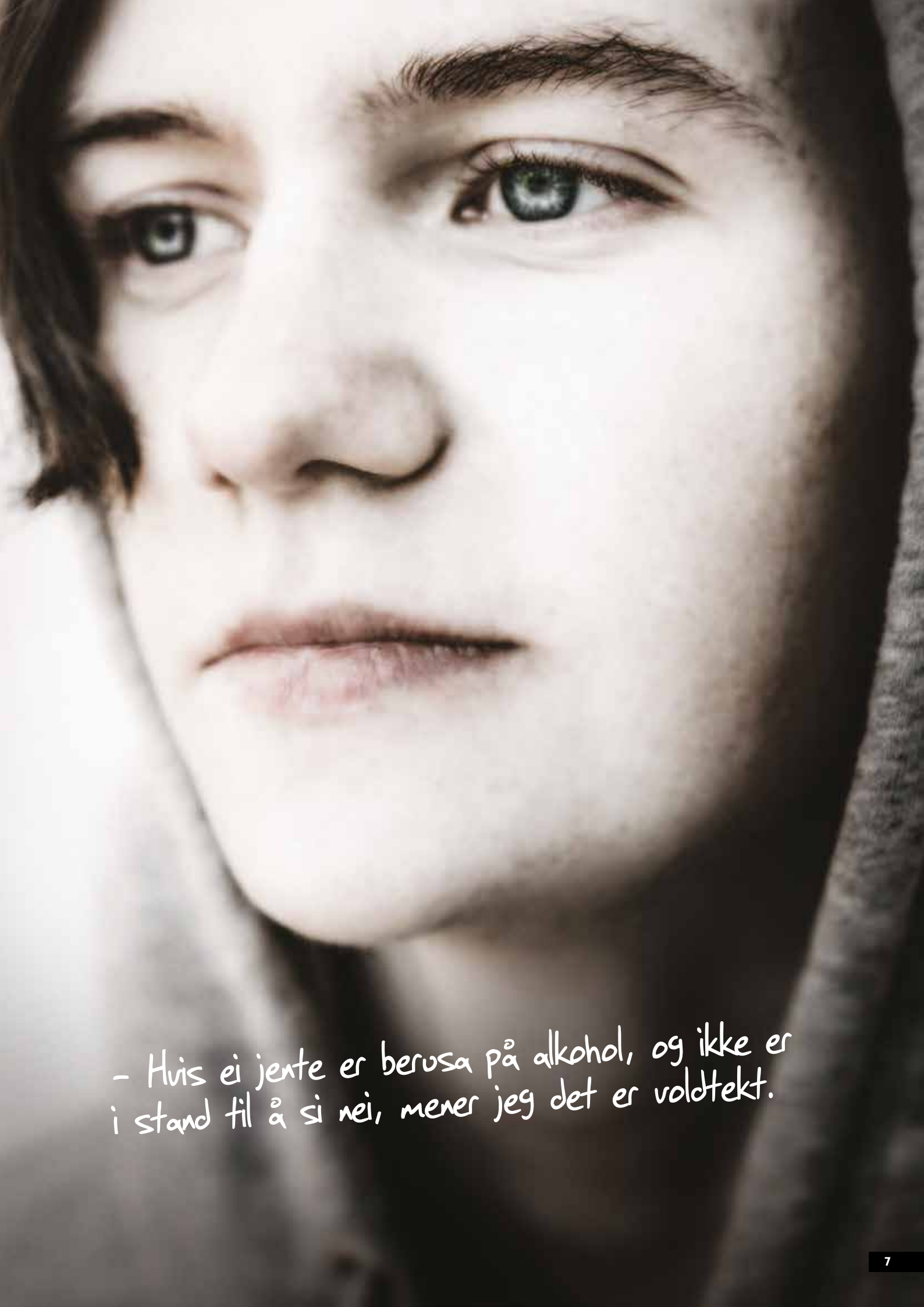
– Når en prøver å få seg noe, og ikke hører når andre part sier nei, eller ikke er med på det.

– Overgrep uten samtykke fra begge parter, uansett om det gjelder kyss eller sex. Man må stoppe hvis det ikke er greit for partneren.

Ungdommene definerer i stor grad voldtekt som sex uten samtykke, og er opptatt av at ett nei er nok. De gir også klart uttrykk for at de tar sterk avstand fra handlingen. Her var det liten forskjell mellom jentene og guttene.

Blant guttene var det tydelig at de som hadde mest kunnskap om og klareste synspunkter på hva som definerer en voldtekt, nettopp hadde vært gjennom seksualundervisning på skolen. De kjente til at voldtekt ikke må involvere samleie, og at man kan reagere på ulike måter.

⁷ Straffeloven: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-11#KAPITTEL_2-11 ⁸ Politiet (2014): *Voldtektsituasjonen 2013*. Kripos, Taktisk etterforskningsavdeling, Voldtektsgruppa ⁹ NRK (2015): Amnesty kritiserer Norge for håndtering av overgrep

- Hvis ei jente er berusa på alkohol, og ikke er i stand til å si nei, mener jeg det er voldtekt.

– Hvis ei jente er berusa på alkohol, og ikke er i stand til å si nei, mener jeg det er voldtekt. Hvis gutten tvinger henne til noe hun ikke vil. Ett nei holder.

– Man må ikke bruke vold (for at det er voldtekt). Jenta kan være så redd at hun ikke sier noe. Det kan hende hun sier nei én gang, og kanskje begynner å grine inni seg.

– Oralsex kan også være voldtekt.

Flere ungdommer poengterte selv at de syntes seksualundervisningen hadde startet alt for sent, ble gjentatt for sjelden og ikke handlet nok om følelser og relasjoner.

– Jeg skulle ønske vi hadde lært mer om grensesetting, og om hva som er normalt. Vi fikk bare vite hva sex var. Ikke noe mer enn det.

– Vi hadde seksualundervisning i én uke, og den uka var jeg borte.

Budskapet når inn

Anne Bentzrød, helsesøster og rådgiver i ung.no, synes ikke det er problematisk at ungdommene har en bredere definisjon av voldtekt enn straffeloven.

– Det juridiske er ikke så interessant i praksis. Det viktigste er at de ikke har sex som de ikke vil ha. Da har vi kommet mye lenger enn for noen år siden. At de er så bevisste på at man ikke skal trække over andres grenser, betyr at vi har nådd fram med et budskap, og at de har denne viktige kunnskapen i ung alder, sier helsesøsteren.

Hun har selv erfart i møte med ungdom at teori og praksis er to ulike ting, og at de ikke alltid handler i henhold til holdningene de uttrykker.

– Men når de er så bevisste på den teoretiske definisjonen, kan vi øve på å reflektere ut fra caser, og det vil styrke handlingskompetansen deres. Situasjonsforberedende trening er noe av det viktigste vi som voksenpersoner lærer ungdommene. Når man øver gjennom å snakke om tenkte situasjoner, blir man bedre og bedre på å takle dem. Kanskje tolker man situasjonen og reagerer annerledes neste gang man er i den, sier Bentzrød.

«Nei» blir ikke respektert – er det et overgrep?

Usikkerhet om hvordan man skal definere det man er utsatt for, kan være en av grunnene til at mange seksuelle overgrep og voldtekter forblir i det skjulte. På denne måten kan manglende kunnskap om hva voldtekt er, forhindre avdekking og bidra til at overgrep kan skje med nye utsatte. Hos www.ung.no, offentlig informasjonskanal og dialogtilbud for barn og unge i regi av Bufdir, har det

kommet inn hundrevis av historier og spørsmål om seksuelle overgrep. Mange forteller om vonde opplevelser og krenkelser som de er usikre på om utgjør et seksuelt overgrep. Et gjennomgående tema er også at de har prøvd å signalisere at de ikke vil på en rekke måter, uten at det blir respektert. Følgende henvendelser på ung.no er illustrerende ¹⁰:

– Jeg er en jente på 18 år. I et tidligere forhold jeg var i, følte jeg meg ofte veldig presset til sex. Jeg sa ofte nei, men det endte alltid opp med at vi hadde sex til slutt. Er dette overgrep? Noen sier det er det, og noen sier at det bare er noe man må «tåle» når man er i et forhold.

– Vi drakk og hadde det helt greit inntil vi begynte med drikkeleker og leken «jeg har aldri». Det begynte greit med tull og etter hvert ble det mer ubehagelig. Kline med en av dem, ta på dem, osv. (...) Han andre gutten dro meg med seg inn på soverommet sitt. Han tvang meg ikke til og ha sex med han, men jeg var alt for redd til og si imot ham. Han var sikkert 4-5 år eldre enn meg. (...) Jeg vet ikke om jeg kan kalle det voldtekt, for jeg sa ikke noe imot det, jeg bare lå der og lot han gjøre det han ville...

Slike hendelser beskrives ofte som «gråsome-sex» – feltet mellom ulystbetont sex og voldtekt der det ikke er åpenbart at det er begått en straffbar handling. Kriminolog og voldtektsforsker Anja Emilie Kruse advarer mot å la det gå inflasjon i gråsome-begrepet.

– Det er nok slik at noen krenkelser faktisk oppfattes som gråsomepregede av de som er involvert, og kanskje handler dette mer om seksuelle møter som ender dårlig enn om voldtekt. Men samtidig er det ikke er gitt at de situasjonene som i ettertid oppfattes som gråsomeaktige og utydelige, faktisk er det i øyeblikket overgrepet finner sted. Fra overgriperens side kan det nok av og til faktisk oppfattes som tvetydig, men det kan selvsagt også handle om en bevisst grenseoverskridelse, altså at overgriperen vet veldig godt hva han eller hun gjør, men forsøker å få det til å fremstå som frivillig sex i ettertid, sier Kruse.

Ifølge Kripos er en vesentlig andel menn som blir dømt for festrelaterte voldtekter, tidligere dømt for andre voldtekter. Både forskere og politiet mener det i mange tilfeller handler om menn som bevisst utnytter kvinner som er fulle eller sovende, og at har man først gått over en grense én gang, er det lettere å gjøre det igjen.¹¹ Samtidig er det viktig å skille mellom tilfeller der modne og erfarne ungdommer forstår når de utfordrer andres grenser seksuelt, og tilfeller der 14-15-åringene med få erfaringer forsøker seg fram uten å forstå forskjellen mellom at den andre er sjenert eller ikke vil. Dette var også et tema som opptok mange ungdommer i fokusgruppene.

10) Henvendelser gjengitt med tillatelse fra www.ung.no

11) NRK (2014): – Festvaldtektsmenn har valdteke før. <http://www.nrk.no/norge/kripos-ser-gjengangere-1.11717978>

- Jeg sa ofte nei, men det endte alltid opp med at vi hadde sex til slutt. Er dette overgrep? Noen sier det er det, og noen sier at det bare er noe man må «tåle» når man er i et forhold.

– En gutt kan presse ei jente uten at han vet det, og mistolke signalene.

– Hvis hun ikke sa nei, og gutten var veldig full, kan det være at han ikke skjønnte at hun ikke ville. De kan ha hatt to forskjellige oppfatninger av situasjonen.

Anja Emilie Kruse har intervjuet kvinner som i ettertid ikke alltid er klare på at de vil kalle det en voldtekt, men de er klare på at de ikke ville ha sex.

– Min erfaring er at de som ble utsatt, visste veldig godt at de ikke ville da det skjedde. Tvilen og ambivalensen kommer gjerne i etterkant, når man begynner å lure på om man var tydelig nok på å markere at man ikke ville. Og kanskje i møte med andre, som gir tilbakemeldinger om hvordan man «burde» ha oppført seg, sier Kruse.

Hun har snakket med flere jenter som har opplevd krenkelser som juridisk kan defineres som voldtekt, men hvor de selv ikke vil kalle det det.

– Det kan enten handle om at de har et ubevisst forhold til begrepet, eller at de vet at det juridisk sett var en voldtekt, men for dem passer ikke det begrepet, sier Kruse.

Daglig leder Rannveig Kvifte Andresen ved Dixi ressurs-senter mot voldtekt bekrefter at mange som oppsøker senteret, ikke har en klar forståelse av at de er utsatt for voldtekt.

– Ordet «voldtekt» skaper i seg selv en assosiasjon om at det må ha vært brukt vold. «Han slo meg jo ikke» er en ekstremt vanlig reaksjon. Men å stivne, fryse til, ikke gjøre motstand, er kroppens måte å reagere i møte med noen som er fysisk

overlegen, sier hun.

Ingvild Skølt fra Medisinernes seksualopplysning forteller at hun via voldtektsmottaket til Legevakten har fått høre at de veldig sjelden ser spor etter vold.

– Man tenker om voldtekter at det er at masse fysisk vold og blåveiser, men selv på Legevakten ser de veldig få slike saker. Det har mange godt av å høre, mener hun.

Tidligere studier har funnet at kvinner utsatt for rusrelaterte overgrep og kvinner som var utsatt for overgrep fra en partner, sjelden definerte overgrepet som en voldtekt. Disse kvinnene var mer tilbøyelige til å velge voldtekts-kategorien dersom utøveren hadde brukt fysisk vold.¹²

Anja Emilie Kruse mener ideen om de mange, store gråsonene kan gjøre at man ser gråsoner hvor de ikke finnes, eller at man ikke ser at den som har tråkket over noens grenser, har store fordeler av at hendelsen defineres som en gråson.

– Det er logisk at en anklaget omtaler hendelsen som frivillig. Fallhøyden kan være stor om man blir anmeldt for voldtekt eller overgrep. Den som anklages, har ofte alt å tape på å innrømme noe som helst. Skammen assosiert med å voldta, og distansen vi som samfunn skaper til overgriperen, gjør det å nekte til en forståelig mekanisme. Kanskje trenger vi å tenke nytt om hvilket apparat som settes i verk når det faller en anklage. Hvordan vi kan skape et større rom både for den som forteller og for den anklagede til å leve med anklagen inntil saken har fått en avslutning, i rettssystemet eller på annet vis, sier Kruse.

12) Kari Stefansen og Ingrid Smette: «Det var ikke en voldtekt, mer et overgrep...» – kvinners fortolkning av seksuelle overgrepserfaringer. Tidsskrift for samfunnsforskning, nr. 1, 2006.

- De skiller seg ut. Det er jenter som viser kroppen sin. De har miniskjørt og høye hæler.

Mener «løse» jenter er mer utsatt

Hvilke oppfatninger har ungdommene om hvem som utsettes for voldtekt, og hvem som forgriper seg? Flere gutter i fokusgruppene hadde en klar oppfatning av at jenter de omtaler som «løse», gjennom klesdrakt og oppførsel, er mer utsatt.

– De skiller seg ut. Det er jenter som viser kroppen sin. De har miniskjørt og høye hæler. Det er tiltrekkende jenter. De som leker deilige.

– De ber ikke om det, men på en måte gjør de det, når de går med korte skjørt og høye hæler. Man må jo få gå med sånne klær, men det fins mange syke mennesker.

– Det handler også om jenter som er på feil sted til feil tidspunkt. De er lette å ta, et lett bytte.

Blant jentene var det litt ulike meninger, men også her ble klær og oppførsel trukket fram.

– De som går rundt på fest i nesten bare undertøy, som ikke klarer å kle på seg ordentlig. Gutta tenker at de er enklere å få. Det har litt å si hvordan du framstår, om du virker lett å få. Gutta tenker: «Jeg prøver meg på hu». Det er hakket mer sannsynlig hvis du går i kort skjørt og mage-topp enn olabukse og genser.

– Jeg tror også de som har på seg ordentlige klær kan bli voldtatt. Jeg tror det er ganske likt for alle.

– Jeg tror det er jenter som ikke tør å si fra.

Det finnes ingen studier som tyder på at kvinners klesdrakt eller oppførsel har hatt en innvirkning på at de ble voldtatt. Derimot viser en undersøkelse om den høye frifinnelsesraten i voldtektssaker at jurymedlemmer, særlig kvinnelige, kan være raske med å stemple voldtektsutsatte som lette på tråden.¹³

Tror hvem som helst kan gjøre det

De fleste ungdommene mente at det ikke er noen utpregede kjennetegn på gutter som voldtar.

– Det kan være hvem som helst.

– Jeg tror hvem som helst kan gjøre det. Det kan være de tøffe, kule. Hvis man føler seg pressa av gjengen.

En mindre studie blant amerikanske collegestudenter fant at en tredel av de unge mennene i undersøkelsen sa at de ville ha «intensjoner om å tvinge en kvinne til samleie» hvis «ingen noensinne ville få vite om det, og det ikke ville få noen konsekvenser».¹⁴ De unge mennene som innrømmet intensjon om å bruke makt, men uten å kalle det voldtekt, ble kjennetegnet som «hypermaskuline». De objektiviserte kvinner, hadde et mer ufølsomt syn på sex og en oppfatning om at menn skal være seksuelt aggressive.

Lisa Arntzen ved Dixi-senteret etterlyser mer og bedre forskning på hvem som voldtar.

– Vi vet at en stor andel av de som voldtar, forgriper seg flere ganger. Kvinnelige overgripere er ifølge statistikken i klart mindretall, men de finnes. Mer kunnskap om risikofaktorer i barndommen og hvordan man kan fange opp avvikende seksuell atferd, kan hjelpe oss å forebygge på flere plan. Vi trenger å komme inn tidlig med tilbud til unge overgripere. Det er åpenbart ikke slik at alle gutter er potensielle voldtektsmenn, men det er samtidig viktig folkeopplysning å vite at det er vanskelig å kjenne igjen en som kan voldta, sier Arntzen.

«Gutter kan voldtas, men det er sykt weird»

Den omfattende undersøkelsen «Vold og voldtekt i Norge» dokumenterer at rundt 1,1 prosent av alle norske menn har opplevd å bli voldtatt.¹⁵ Studien viser at det er flest menn som voldtar menn. En tredjedel av de overgrepsutsatte forteller likevel at det er kvinner som har stått bak, enten alene eller sammen med menn.

13 Lars-Jonas Nygard (2009): *Lekdommerne i strafferettspleien*. Doktorgradsavhandling. Institutt for offentlig rett, UiO **14** Edwards Sarah R., Bradshaw Kathryn A., and Hinsz Verlin B. (2014): Denying Rape but Endorsing Forceful Intercourse: Exploring Differences Among Responders. *Violence and Gender*. Volume: 1 Issue 4: December 15, 2014 **15** Siri Thoresen og Ole Kristian Hjemdal (red.) (2014): *Vold og voldtekt i Norge*. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. NKVTS

Hvilken kunnskap har ungdommene om gutters utsatthet for voldtekt? Flere historier på www.ung.no fortelles av gutter:

«Jeg er en gutt som opplevde noe på en fest for et år siden. Det var en jente der som prøvde å flørte med meg hele kvelden, men jeg var ikke interessert fordi jeg hadde en kjæreste. Jeg likte henne ikke i det hele tatt og hver gang hun kom for å prøve å danse med meg så sa jeg at jeg ikke var interessert og at jeg ville at hun skulle gå. Utover kvelden ble jeg veldig full. Jeg har litt problemer når jeg drikker sprit, og da hender det at jeg får "blackouts". Vi dro på et nachspiel og jeg husker ikke helt hva som skjedde. Men etter en stund kom jeg til meg selv og da satt jenta oppå meg og ridde meg. Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre, men jeg ville ikke at hun skulle gjøre det. Jeg følte meg helt brukt. Samtidig var jeg så full. Dagen etterpå fikk kompisene mine vite om det, og de syntes det var kult at det "ble noe på meg"...»

Guttene i fokusgruppene var litt uenige om dette kunne defineres som voldtekt. Flere mente at dette var en voldtekt, men de var usikre på hvordan han kunne få ereksjon hvis han ikke ville ha sex. Andre mente at så lenge jenta ikke visste at han hadde en «blackout», kunne hun ikke få skylden. Flere var usikre på om gutter kan ha det like vanskelig som jenter i etterkant av slike episoder.

– Nja, det ble jo ikke brukt noe særlig makt.

– Gutter kan voldtas, også av jenter. Men det er sykt weird. Da må hun være svær, og han pinglete.

– Jeg skjønnte ikke hvordan hun kunne ri ham. Det er rart at han fikk den opp hvis han ikke ville.

– Det er jo ikke ofte sånt skjer, men gutter er jo også lettere på tråden.

Jentene var i overveiende grad enige om at hendelsen utgjorde en voldtekt og ikke kunne unnskyldes.

– Det blir sjelden «gjort noe ut av det», fordi man tenker at gutter er for opptatt av sex til at det er en voldtekt.

– Dette er definitivt voldtekt. De har følelser de og, og de kan føle seg like mye som søppel som en jente kunne.

Selv om vi i fokusgruppene har forsøkt å snakke om voldtekt på en måte som ikke fremhever at det bare er jenter som kan voldtas, dreide samtalene seg ofte raskt over på jenter som utsatt og gutter som overgripere. Særlig guttenes holdning om at «bare svake gutter kan voldtas» understreker behovet for ytterligere informasjon og holdningsarbeid på dette feltet.

Anne Bentzrød, helsesøster og rådgiver i ung.no, forteller at hun både via helsestasjonen og nettsiden har fått en rekke henvendelser fra gutter som er voldtatt, og som sliter i etterkant.

– Det kan både være gutter og jenter som har forgrepet seg, og det er kjempeviktig å få mer oppmerksomhet om dette. At gutter kan voldtas, er enda mer stigmatisert, tabu- og skambelagt enn når jenter er utsatt. Hvis jenter strever med seksualitet, er vi i hjelpeapparatet blitt flinkere til å spørre om de er utsatt for noe. Jeg tror vi er langt dårligere på å stille gutter de samme spørsmålene, og vi vedlikeholder stigma når vi ikke spør, mener helsesøsteren.

Er overfallsvoldtekte «verre» enn når gjerningspersonen er kjent?

Hvor skadelig er en voldtekt? Er det graden av vold og trusler som definerer hvor ille det oppleves? I Aftenposten stiller kommentator Inger Anne Olsen spørsmål ved hvorfor straffesammene for voldtekt er strengere enn for voldelig overfall:

«Enten du er kvinne eller mann: Hvis du ble tvunget til å velge mellom å bli utsatt for en voldtekt som ikke etterlot fysiske skader, eller å bli slått helseløs i et angrep uten seksuelle overtoner – hva ville du valgt? Hva ville påført deg mest lidelse?»¹⁶

Innforstått ligger oppfatningen om at det som setter fysiske spor, er langt verre. I debatten om «gradering» av voldtekt har enkelte forsvarsadvokater og psykiatere argumentert for at straffen for en voldtekt skal ha sammenheng med ettervirkningene overgrepet har på offeret. Det har vært hevdet at det er stor forskjell på en overfallsvoldtekt og på noe som skjer med en man kjenner, etter at man har drikket og hatt kroppskontakt. Også blant ungdommene i fokusgruppene ble det flere ganger vist til at overfallsvoldtekte med bruk av vold er de «verste», og i en helt annen kategori enn voldtekt av noen man kjenner.

Studier viser derimot at overgrep som skjer i tilknytning til utprøving, har alvorlige skadevirkninger som gir seg utslag både fysisk og psykisk. Mange forteller at de gjenopplever hendelsen med plagsomme minnebilder, i mareritt eller som fysiske reaksjoner. Det er vanlig å få søvnproblemer, konsentrasjonsvansker, problemer med å stole på andre, angst og dårlig selvfølelse. Mange føler også skam og skyld fordi de selv har hatt en aktiv rolle og påtar seg ansvaret for det som har skjedd, enten de har hatt en utprøvende atferd i et nettforhold, drikket for mye alkohol på en fest eller ikke sagt nei på en måte som ble tatt på alvor.¹⁷ I en studie om voldsutsatte barn og unge i Oslo fra 2009 konkluderes det med at de alvorligste tilfellene av seksuelle krenkelser og overgrep skjer i kjærestereelasjoner.¹⁸

¹⁶ Aftenposten (2011): *Skremmende seksualitet*. <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/olsen/Skremmende-seksualitet-6280738.html> ¹⁷ Justis- og beredskapsdepartementet, NOU 2008: Fra ord til handling ¹⁸ Mossige, Svein og Dyb, Grethe (red.) (2009): *Voldsutsatte barn og unge i Oslo. Forekomster og innsatsområder for forebygging*. Rapport nr. 22/09. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress og norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Dixi ressurscenter mot voldtekt understreker at utsatte kan ha svært ulike reaksjoner etter en relasjonsvoldtekt, men at en høy andel voldtektsutsatte opplever alvorlige skadevirkninger som ikke alltid er synlig for omgivelsene.

– For en del kommer senskadene etter en tid. Ofte er man i sjokk og går inn i overlevelsesmodus de første ukene og månedene. Da er det ikke lett kjenne på egne følelser. Mange prøver å dekke over det, leve livet på vanlig måte. For noen tar det tid å erkjenne hva voldtekten har gjort med en. Når man blir overlatt til egne tanker, kommer flashbackene, depresjonen og skammen, sier Lisa Arntzen, kommunikasjonssjef ved ressurscenteret.

Tilleggsfaktorer er at det kan være en stor bøyg å anmelde en man kjenner og kanskje har et nært forhold til. Å vite at man må fortsette å omgås, kan være vanskelig – ikke sjelden må ungdom forholde seg til at de skal fortsette på samme skole. Redselen for at det er han som skal bli trodd, er stor hos mange.

Også hos www.ung.no er det flere historier som tyder på at relasjonsvoldtekter og press/manipulasjon til sex kan ha alvorlige følger:

– *Jeg sliter fortsatt med følelsen av å være verdiløs, skitten/uren og skamfull. Jeg kutter meg selv og tegn tyder på at selvskadingen blir verre.*

– *I flere år ble jeg utsatt for seksuelle overgrep og voldtekt av min daværende jentekjæreste. ... Jeg har «flashbacks» fra ex-kjæresten min, blir redd når jeg hører lyder som minner meg om henne og får ikke sove.*

– *Jeg ble voldtatt og sliter nå veldig med det seksuelle. For ett og ett halvt år siden ble jeg voldtatt av en jeg trodde var en av mine beste venner. Han er nesten kjent for å bryte jenter ned til de ikke tørr si nei lenger. Etter dette fikk jeg meg en kjæreste, vi hadde sex kanskje 3 ganger på 7 måneder siden jeg synes det var vanskelig å stole på han ettersom jeg hadde blitt seksuelt misbrukt før av en jeg faktisk stolte på.*

– *Jeg vet ikke om det kan kalles en voldtekt, men jeg klarer ikke å slutte å tenke på det. Jeg skammer meg sånn, og jeg blir sint fordi det føles som om jeg burde like det som hadde skjedd. Og jeg hadde jo ereksjon. Men jeg hater å tenke på at vi hadde sex og jeg blir ofte helt fortvilet når jeg tenker tilbake på det som skjedde.*

Helsesøster Anne Bentzrød i Ung.no bekrefter at hoveddelen av voldtektshistorier de får inn, handler om relasjonsvoldtekter.

– Ingen saker er like. En overfallsvoldtekt har også en rekke tilleggselementer. I tillegg til seksuelt overgrep kan det handle om frihetsberøvelse, vold og frykt for livet. Det er en katastrofe på en annen måte. Samtidig er det fryktelig å

utsettes for voldtekt av noen man stoler på. Overgrep fra far, onkel eller en bekjent bærer med seg andre elementer som kan gjøre sakene særlig traumatiske. Det er urimelig å sammenligne ulike historier og si at noen typer voldtekt er verre enn andre, mener Bentzrød.

Egne opplevelser med seksuelle overgrep

Under samtalene kom det frem egne erfaringer med voldtekt og seksuelle overgrep, og historier de kjente til fra eget miljø.

– *Jeg var på fest en gang og hadde sex mot min vilje. Han låste oss inn på et rom. Han kyssa meg og prøvde å kle av seg. Jeg sa at jeg ikke ville ha sex med ham. Han var mye større enn meg, han var dritsterk. Han rev av meg klærne og hadde samleie med meg. Underveis sa jeg «nei». Jeg vet jeg sa «nei». Jeg klarte til slutt å rive meg løs og løpe ut. Jeg vil kalle det en voldtekt. Det var sex mot min vilje.*

Jenta var opptatt av å definere denne voldtekten som «mildere» enn en overfallsvoldtekt. Hun ga uttrykk for at å skyldbelegge seg selv var enklere enn å la hendelsen bidra til å redusere tilliten til andre.

– *Jeg har slitt etter at det skjedde. Jeg har vært redd for sykdommer, og jeg måtte ta en angrepille. Det er fortsatt dritekkelt å tenke på. Men jeg tror det ville vært verre med en fremmed, i en bakgate. Jeg vil kalle det en mild voldtekt. Men det har gått innpå meg. En hel uke dro jeg ikke på skolen, jeg var dritlei meg.*

– *Jeg har tenkt at det kanskje var litt min feil. Jeg skulle ikke latt ham komme på festen. Hadde jeg ikke sagt det, hadde det ikke skjedd. Men det var så uventa, han var drithyggeleg og kjekk. Og så gjorde han dette. Jeg vil heller skylde på meg selv enn å miste troen på andre.*

En annen jente fortalte om et seksuelt overgrep som skjedde da hun var 11-12 år. En eldre gutt hun ble kjent med på nettet overtalte henne til å møtes i en park, der han forsøkte å fysisk presse henne til å utføre munnsex. Hun var opptatt av å formidle at hendelsen ikke hadde preget henne.

– *Jeg var dum nok til å møte ham, så skjedde det. Sånt skjer. Alle må gå gjennom ting for å lære. Han kysset meg, brukte makt, tok på meg. Han pressa munnen min over skrittet sitt. Jeg dyttet ham bort og løp min vei. Jeg har aldri vært lei meg over det. Det har skjedd ting flere ganger mot min vilje, men jeg tar meg ikke nær av det. Det er forskjellig fra person til person hva man takler. Der jeg kommer fra, tenker man ikke så mye på psykisk helse. I Norge er det så mye fokus på det. I min kultur er vi mer hardhuda, vi er opplært til å gi litt faen.*

Erfaringene ved Dixi-senteret er at senskader ikke nødvendigvis henger sammen med om overgrepet klart faller innenfor den strafferettslige definisjonen av en voldtekt. Også såkalte gråsone-opplevelser kan sette dype spor.

- Jeg vet ikke om det kan kalles en voldtekt, men jeg klarer ikke å slutte å tenke på det. Jeg skammer meg sånn, og jeg blir sint fordi det føles som om jeg burde like det som hadde skjedd. Og jeg hadde jo ereksjon. Men jeg hater å tenke på at vi hadde sex og jeg blir ofte helt fortvilet når jeg tenker tilbake på det som skjedde.

– Det er ikke selve hendelsen som avgjør hvor sterke skadevirkninger man kan få, men hvilke forutsetninger man har for å håndtere hendelsen, og hvordan man blir ivaretatt i etterkant. Omtrent identiske opplevelser kan gi svært forskjellige utfall. For noen går det bra, mens andre faller helt ut fra skole eller arbeid, og er sykemeldt i lang tid, forteller daglig leder Rannveig Kvifte Andresen.

Ved Dixi-senteret møter de ofte voldtektsutsatte som opplever at omgivelsene ikke har noen forståelse for at de forteller om eller velger å anmelde et overgrep lenge etter at det har skjedd.

– De møtes ofte av holdninger som «hvorfor kommer du drassende med dette nå?» Enkelte kan ikke forstå at man velger å anmelde en voldtekt et par år etter at det skjedde, de mener det ikke burde vært lov. Men mange utsatte har et håp om at det skal gå bort, at det vonde skal forsvinne hvis de ikke tenker på det. Slik er det dessverre ikke, sier Rannveig Kvifte Andresen.

Oppsummering

Inntrykket gjennom intervjuene med ungdom og fagfolk, og debatter i kommentarfelt knyttet til avisoppslag om voldtekt, er at mange unge ikke har en klar forståelse av hvordan voldtekt defineres strafferettslig. Ungdommene vi intervjuet, hadde på den ene siden en bredere definisjon av voldtekt enn straffeloven: det var en utbredt holdning at voldtekt er lik sex uten samtykke. De mente det holder å si nei én gang, og selv om dette i dag ikke faller innenfor lovens definisjon, tyder det på en god forståelse av at ett nei er nok og skal respekteres. Dette er et positivt funn som

tyder på at forebyggingsarbeid og kampanjer mot voldtekt har hatt effekt og nådd fram med et budskap.

På den annen side var ungdommene i fokusgruppene ikke like klare på hva «sex» betyr i denne sammenhengen, og flere så ut til å trekke likhetspunkt mellom sex og samleie. At voldtekt i henhold til straffeloven også kan handle om for eksempel munnsex eller bruk av finger, var det få som så ut til å ha kjennskap til.

Flere av ungdommene hadde en klar oppfatning av at jenter de omtaler som «løse», gjennom klesdrakt og oppførsel, er mer utsatt. Særlig blant guttene var det flere som uttrykte skepsis til at gutter kan voldtas av jenter.

Flere så ut til å mene at en overfallsvoldtekt er mye verre og mer skadelig enn en relasjonsvoldtekt. Fordi skadevirkningene kan være alvorlige etter både relasjonsvoldtekter og hendelser som ikke nødvendigvis faller innenfor den juridiske voldtektsdefinisjonen, er det viktig at forebyggingsarbeidet fortsetter med et bredt perspektiv på seksuelle krenkelses.

- Nei er et nei, og
gutten burde skjønt at
hun egentlig ikke ville.

«VIL DU IKKE, SÅ BRØL NEI»

Ungdoms vurderinger av hva som er en «ekte» voldtekt

I samtalene med ungdommene ønsket vi å få innblikk i ungdommenes kunnskap om hva voldtekt er, men også i hvilken grad denne begrepsforståelsen gjenspeiles i deres egen seksuelle atferd og holdninger til andres atferd. I del 1 så vi på hvilken kunnskap ungdommene har om voldtektsbegrepet, om hvem de tror utsettes og hvordan de definerer egne opplevelser. I denne delen ser vi nærmere på noen utvalgte historier fra www.ung.no, og hvordan ungdommene tolker historier og egne erfaringer i lys av hvordan de selv definerer en voldtekt. I hvilken grad er ungdommenes definisjon av voldtekt – sex uten samtykke – forenlig med deres syn på hvem som har skyld og ansvar i konkrete situasjoner?

En vanlig grunn for ikke å fortelle omgivelsene at man er utsatt for voldtekt, er frykten for ikke å bli trodd og få støtte. Et viktig element i det forebyggende arbeidet mot voldtekt handler også om å reflektere rundt hva som skal til for å fortelle, og hvordan man forholder seg til historier om andre som sier de er utsatt. I siste del av dette kapittelet diskuterer ungdommene hvordan de mener man bør opptre som venn både når noen forteller, og når noen oppfører seg seksuelt pågående mot noen som ikke ønsker det.

Like historier, ulike tolkninger

I flere av historiene på www.ung.no kommer det frem at ungdom – de fleste er jenter – har sex med en kjæreste eller venn for å unngå at de blir sure, og at flere føler seg manipulert og presset til å ha sex tidligere eller oftere enn de egentlig ønsker.

– I helgen var en gutt med meg hjem fra byen. Vi er bekjente og har møttes flere ganger tidligere. Jeg sa klart ifra at hvis han skulle bli med meg, så var det bare for å sove. Vi hadde kysset flere ganger gjennom kvelden, og vi la oss i samme seng da vi kom hjem til meg, og fortsatte å kysse der. Han begynte ganske straks å ta meg på rumpa. Jeg sa nei, når jeg følte han ble for nærgående, og tok bort hånden. Så prøvde han å ta meg i skrittet, og jeg flyttet hånden hans 3-4 ganger og knep lårene sammen, med makt. Så ga jeg opp, og lot så bare som om jeg syntes det var greit og spilte også med, bare for å få det overstått. Så startet han å presse meg til samleie. Jeg sier nei flere ganger, frem til jeg overgir meg. Jeg kysset han hele veien og syntes det var greit, men ville egentlig ikke gå videre. Jeg føler veldig skyld for at jeg bare spilte med, og at jeg ikke gjorde mer motstand. Hvor høyt må man si nei, og kan man ikke kysse uten å gå videre?

I andre tilfeller er frykt og tillitsbrudd en del av bildet:

– Jeg var kjempefull og klarte ikke/orket ikke gå hjem. Var ved bevissthet, men siden det var en veldig nær venn sov jeg over hos han. (...) Han begynte å klå, og trengte seg på. Jeg tror jeg prøvde å ta hånden hans vekk. Jeg husker jeg bare lå helt stiv av frykt uten at jeg turte å si noe. Jeg ville jo helt klart ikke, det var absolutt ikke riktig. Han vet hvor stor tillit jeg hadde til han (han er flere år eldre). Er dette overgrep? Voldtekt når man har samleie, men ikke sa nei?

Vi presenterte disse to historiene og spurte ungdommene hvordan de ville definere de to tilfellene. Guttene var delt om den første historien, og enkelte mente gutten ikke gjør noe galt hvis jenta først sier «nei», og deretter «spiller med»?

– Det er galt å ikke høre når hun sier nei de første gangene. Men når hun spilte med så fikk jo gutten det som han ville og trodde det var ok.

– Jeg syns ikke det. Hvis hun først sier nei, så bør hun slutte å kysse han også.

Flertallet av ungdommene var derimot klare på at gutten burde stoppet opp når jenta sa nei.

– Han skulle hørt på henne fra starten.

– Nei er et nei, og gutten burde skjont at hun egentlig ikke ville.

– Bare fordi de kysser og klår, betyr det ikke at sex er obligatorisk, men det betyr ikke at det ikke er lov å prøve. Hvis hun sier nei, stopper man.

Om den andre historien, der jenta lå stiv av frykt og ikke turte si nei, mente flere av ungdommene at det kunne kategoriseres som voldtekt. Men det var større usikkerhet og uenighet om denne historien, og flere av jentene mente at jenta selv hadde et ansvar for det som skjedde.

– Ja, helt klart. Man har alltid et visst ansvar.

– Hun kunne sagt nei, så hun har på en måte litt skyld i det.

– Begge skal ha ansvar for det, uansett. Hun kunne vært mer tydelig selv om hun var full.

- Hvis hun har budt opp til det sjøl, har hun et ansvar. Hvis hun har bydd på seg selv, lagt seg ved siden av ham, da kan hun ikke si at hun ikke ville.

Mase-sex, krenkelse eller voldtekt?

Forskjellen mellom de to historiene i avsnittet over, og hvordan de tolkes av ungdommene, ser ut til å handle om bruken av ordet «nei». I den første historien får gutten ansvaret for ikke å ha hørt at jenta først sa nei. I den andre historien påpeker enkelte at gutten har et ansvar for å se om jenta er «med» eller passiv, men flere legger vekt på at han også var full, og at hun ikke var tydelig nok. Knappt noen trekker fram at gutten selv kunne spurt hva jenta vil – det er hennes ansvar å si et klart og tydelig «nei».

Flere av jentene i fokusgruppene hadde selv erfaring med det de omtalte som «mase-sex».

– Selv har jeg hooka opp og klina, men sagt at jeg går ikke hele veien. De sier at det er greit, de prøver seg likevel, men jeg sier nei. Det er gøy, og greit.

– Jeg synes mange jenter er dårlige på å si fra. Men jeg skjønner ikke de gutta som fortsetter og fortsetter. De tenker vel at hvis hun sier nei, kan det hende hun blir kåt etterpå.

– En gang jeg ikke ville, lå jeg med ham likevel. Det var ikke voldtekt.

En rekke av henvendelsene på www.ung.no vitner om at jenter opplever at gutter går lengre enn de ønsker med fysiske berøringer og masing om at de skal ha samleie, at jentene sier «nei» som ikke blir respektert, og at de til slutt «gir etter» og har sex de egentlig ikke ønsker. Enkelte av de som skriver inn om slike opplevelser, forteller om nedsatt seksuell lyst og problemer med relasjoner til gutter i etterkant. Er det voldtekt? Den svenske foreningen Revolt erfarte gjennom prosjektet «Makt och kön i ungas vardag» at halvparten av guttene de møtte med dette eksempelet, ikke syntes det. At hun ga opp, ble tolket som at hun sa ja. Det er fritt fram så lenge hun ikke reiser seg opp og skriker nei.¹⁹

Samme holdning kommer til uttrykk i fokusgruppeintervjuene.

– Man må si et bestemt nei. Man må høres seriøs ut.

– Hvis du ikke vil, må du si det.

– Nei er nei. Hvis ikke det holder, klapp til ham. Gi ham en ordentlig ørefik så han ligger der. Rosk tak i familiejuvelene.

Også i flere av nettdebattene har mange klare meninger om hvordan man bør oppføre seg i en voldtektssituasjon. Følgende sitater er fra unge jenter i Facebook-diskusjoner.

«Herregud. Vil du ikke så brøl NEI!»

– Vil man ikke må man si tydelig at man ikke vil da, vri seg unna og bli sint. (...) Fulle mannfolk maser, det betyr ikke at de er voldtektsmenn, men at de vil ha seg noe, og får de det uten at dama nekter har de ikke gjort noe galt.

– Pysekjerringer. Dere er ikke voldtatt selv om dere ikke kom, slutt å syns synd på dere sjøl og ta ansvar for kroppen deres hvis dere ikke vil.

De fleste ungdommene vi snakket med, så ut til å mene at det er en enkel sak å vite om man ikke ønsker å ha sex, og da er den «riktige» reaksjonen å kjempe imot, si klart og tydelig «Nei!». Kanskje tenker man at det er likhetstrekk med overfallsvoldtekter, og man forestiller seg at man selv ville kjempet imot. Flere henvendelser på ung.no tyder derimot på at ungdom ikke alltid synes det er lett å være tydelig i en seksuell situasjon med en venn eller bekjent:

– Det endte ofte med at jeg hadde sex med han fordi jeg ikke orket alt maset og at han skulle bli så sur.

– Det var ekkelt og jeg hadde ikke lyst å gjøre de tingene, men var også litt spent.

– Han ble lei seg og begynte og grine og sa at jeg ikke elsket ham og at han var så stygg at jeg ikke klarte og bli kåt på ham og at det var noe galt med ham og lignende. Så det har endt med at jeg gang på gang har hatt sex med ham bare for at han skal slutte og «syte» hele natten eller resten av dagen.

– Selv om jeg ikke sa ja til sex, så føler jeg meg dum som sa ja i starten.

19) Svenska Dagbladet (2004): Våldtäktsmann – uten att förstå det. <http://www.svd.se/valdtaktsman--utan-att-forsta-det>

– Jeg sa ja, men jeg følte meg utrolig presset i og med at han sa han ikke ville være med meg om jeg ikke gjorde det.

Enkelte av ungdommene i fokusgruppene erkjente også at man kan ha ulike reaksjoner i en voldtektssituasjon.

– Jeg tror man blir stille og ikke sier så mye. Man prøver kanskje først, og så gir man opp og bare ligger der.

– Jeg tror kanskje man blir slått litt i sjokk. Særlig hvis man kjenner personen.

«Hvis hun har budt opp til det sjøl, har hun et ansvar»

Voldtektsdebatten i media har tidvis hatt stort fokus på kvinners oppførsel og adferd. Både politi, representanter for helsevesenet og mediekommentatorer har rådet jenter til å oppføre seg mer ansvarlig og ta nødvendige forholdsregler for å beskytte seg mot overgrep.²⁰ Det har i mindre grad vært snakket om hva som skal til for å endre gutters atferd og holdninger. Dette gjenspeilte seg i svarene fra enkelte av ungdommene vi snakket med.

– Jenter har ansvar for hvilke klær de har på seg, de må alltid gå med lommekniv. De burde gå med pepperspray. De bør passe på hvor de går. At de ikke drikker for mye. De bør passe på hvem de snakker med.

Enkelte gutter ga også uttrykk for at gutter har sterkere seksualdrifter, som er vanskeligere å kontrollere, og at jenter derfor har større ansvar for å sette grenser for hvor langt man går.

– Det er vanskeligere for gutter å si nei. Jenter er flinkere til å si nei.

– Når du er for kåt, klarer du ikke kontrollere det. Ikke alle har kontroll.

Som vist innledningsvis hadde ungdommene i fokusgruppene en bredere begrepsoppfatning av voldtekt enn straffeloven, og var i stor grad enig om at det betyr sex uten samtykke. Når diskusjonen dreide seg om konkrete caser og erfaringer, var tendensen derimot at både gutter og jenter mente at jenta har et ansvar for det som skjer, hvis hun oppfører seg på en spesiell måte.

– Hvis hun har budt opp til det sjøl, har hun et ansvar. Hvis hun har bydd på seg selv, lagt seg ved siden av ham, da kan hun ikke si at hun ikke ville. Man kan selvfølgelig trekke seg, men man kan ikke si at det bare er hans feil.

– Da bør man i så fall være veldig klar på forhånd, og si at man ikke har lyst til å ha sex.

– Gutter misforstår lett hvis de blir med hjem og skal sove i samme seng og hun kysser ham.

Dette synet kom også frem i en svensk holdningsstudie, der ungdom mente det bare var snakk om voldtekt hvis jenta sa nei på riktig måte, hvis hun ikke ga uttrykk for noen følelser for gutten etterpå, hvis hun ikke hadde dårlig rykte og han hadde et bra rykte, og hvis jenta hadde det svært dårlig etter hendelsen.²¹ Enkelte av ungdommene vi intervjuet, hadde også en nokså klar oppfatning av hva som er «riktig» reaksjonsmønster hvis man er et «ekte» voldtektsoffer.

– Man blir kanskje tilbaketrukket. Man drar ikke ut på fest uka etter. Da har hun nok smurt litt ekstra på. Holder hun seg hjemme i flere måneder, da er det ikke noen tvil. Samtidig kan det jo hende hun gjør det for å virke mer troverdig.

Erfaringer med undervisning om sex og grensesetting viser at jenter kan være vel så moraliserende som gutter om andre jenters atferd. Ingvild Skølt i Medisinernes seksualopplysning holder ofte foredrag i videregående skole. Hun pleier å innlede med en historie om to skoleelever som flørter på fest. Han prøver seg på henne.

– Jeg stopper historien og innleder en diskusjon: Har noen gjort noe feil? Hvem? I den første delen av historien synes elevene at alt er greit, det er lov å prøve seg, forteller Skølt.

I neste del av historien går gutten lenger. Han tilbyr henne en øl, de kysser, og flørtingen går etter hvert over til et seksuelt overgrep.

– Vi tar en ny diskusjon. Elevene mener stort sett alltid at jenta har gjort mye feil. Hun har tatt imot øl, blitt med ned i kjellerstua, hun flørter tilbake. Og det er ofte jentene som er verst med å bruke pekefingeren. Holdningen er at med en gang du blir en aktiv agent ved å ta imot øl, har du sagt ja. Hvis du får noe, skal du gi noe tilbake. Dette er holdninger vi ikke bare støter på i en og annen klasse, vi ser det overalt. Forestillinger om skyld er så innarbeidet, og gjør at mange ikke skjønner hva som egentlig er et overgrep. Det krever mye arbeid å få ungdom til å selv reflektere og endre oppfatning i dette spørsmålet, sier Skølt.

Fylla har skylda?

I den svenske holdningsstudien ble alkohol brukt av ungdom på ulikt vis både for å unnskyld og skyldbelegge oppførsel. Hvis ei jente er full, får hun skyld seg selv om hun har sex hun egentlig ikke ønsker. Da er det ikke voldtekt. Hvis en

²⁰ Se for eksempel: Aftenposten (2015): Her er russemødrenes råd, Dagbladet (2011): – En del overfallsvoldtektekter kunne vært unngått om jentene hadde oppført seg annerledes, NRK (2010): – Det er ikke trygt å gå hjem alene, Bodø Nu (2013): Slik unngår du voldtekt, Bergens Tidende (2011): Lensmannen hadde dessverre rett ²¹ Stina Jeffner (1998): «Liksom våldtekt, typ...»: Om betydelsen av kön och heterossexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt. Uppsala universitet, Sociologiska institutionen

gutt er full, så vet han kanskje ikke hva han har gjort. Da blir alkohol en unnskyldning, og da kan det ikke ha vært voldtekt, det var sikkert en «misforståelse».²² Samme holdninger kommer til uttrykk i flere nettdebatter:

– Jeg tror at unge jenter bør fortelles at når de gjør dumme ting i fylla, så er det deres egen feil. Dersom de har sex med noen og angrer dagen etterpå, ja så får de for faen skyldte seg selv.

– Det er noe som heter at «den som vil være med på leken, får tåle steken». Våkner man opp i en situasjon der ingen kan gjøre rede for hva som faktisk skjedde, bør man kanskje vurdere å liste seg stille og rolig ut og heller betrakte erfaringen som en nyttig lærepenge.

Flere av ungdommene i fokusgruppene hadde erfaring med at alkohol er med på å forstyrre dømmekraften.

– Det har vært tema at man var usikker på hva som har skjedd. At man har blitt for full. Stappa den inn, og husker ikke noe mer. Så sitter man dagen etter og lurte på hva som egentlig skjedde.

– Hvis man skal utforske hverandre, kan det jo skje at man går litt over grensen. Særlig hvis det er snakk om alkohol.

– Det er lettere å la seg rive med. Det er mye lettere å misbruke noen som er påvirkta. Det er en del av vårt miljø.

Mange av innsenderne på www.ung.no forteller om seksuelle opplevelser under alkoholpåvirkning, hvor de er sterkt i tvil om de selv er utsatt eller har utsatt andre:

– Hvis en gutt og en jente er fulle og har sex og jenta, når hun blir edru mener at hun aldri ville gått med på sex med gutten hvis hun var i edru tilstand, er det da overgrep? Vi var jo like fulle begge to og ingen tvang ble brukt.

– Er det voldtekt når du er helt full på en fest og noen tar deg nedentil og du virkelig ikke vil det og de gjør det flere ganger? Er det normalt og si det til de du var med kun noen dager etterpå eller kan det hende hodet mitt surrer? for jeg VET at det skjedde, men husker ikke noe rundt det.

Rannveig Andresen, daglig leder ved Dixi ressurscenter, bekrefter at de får mange henvendelser om overgrep der alkohol var en del av bildet.

– Når man selv har drukket, kan det være enda vanskeligere å fortelle det hjemme, hvis man egentlig er for ung til å drikke. Når man har drukket, blir også hemningene mindre. Hvis man i utgangspunktet ikke har satt noen tydelige grenser for hva man synes er OK, kan de bli enda vanskeligere å markere når man er full, sier hun.

Andresen mener rådene som gis til jenter om hvordan de skal unngå voldtekt, ikke står i forhold til råd om å passe på verdisaker på offentlige steder.

– Vi er usannsynlig flinke til å gi jentene råd, men vi gir ikke de samme rådene til guttene. Det er greit å si at du ikke bør legge lommeboka ved siden av deg på utsatte steder, men når den først er tatt, blir du som regel ikke klandret. Det er greit å gi noen råd om at det er lurt å ikke drikke seg dritings, at det er lurt å gå to og to og passe på flasken så ingen putter noe oppi den. Men da må vi også gi de samme rådene til gutta, om hvordan de skal kommunisere om samtykke, og om å passe på kompisen så han ikke blir en voldtektsmann, sier Andresen.

Usikre på hvordan de kan være støttespiller

Hva skal til for at man forteller omgivelsene om erfaringer med seksuelle overgrep, og hvordan tenker ungdommene at man bør oppføre seg overfor noen som forteller? En vanlig grunn for ikke å fortelle omgivelsene at man er utsatt for voldtekt, er frykten for ikke å bli trodd og få støtte. Studier tyder på at opplevd sosial støtte, den subjektive antagelsen om at man har noen som kan lytte, som er empatiske, forståelsesfulle og ikke-dømmende, kan ha en sammenheng med hvorvidt man forteller om seksuelle overgrep eller ikke.²³ Dersom man i mindre grad opplever at man har sosial støtte, forteller man i mindre grad.

Relasjonsvoldtekt kan være særlig vanskelig å fortelle omgivelsene om, fordi vennemiljøet kan splitte seg. Flere voldtektsutsatte har opplevd å få hele vennemiljøet mot seg etter å ha fortalt om opplevelsen. Ungdommene hadde ulike synspunkter på hvordan de selv ville reagere om de hørte noen fortelle at de var utsatt.

– Hvis noen forteller om voldtekt, vil jeg ikke høre om det. Det orker jeg ikke, da går jeg.

– Jeg har en kompis som er anmeldt. Jeg tror han har gjort det. Etter det jeg hørte, liker jeg ham ikke så veldig godt. Det spiller ingen rolle at han var kompisen min.

– Jeg ville trodd på kompisen, selvfølgelig. Fordi han er kompis.

Enkelte av jentene ga uttrykk for ganske tøffe holdninger overfor andre jenter som forteller om seksuelle overgrep.

– Jeg tror de jentene bare later som de har traumer. Jeg er mot psykiske problemer skapt av andre. Det er noe man bygger opp i hodet sitt selv: «Stakkars jenter er ofre. Jeg hadde dårlig sex en gang, åh, jeg ble voldtatt. Bla bla bla.» De bruker det når de angrer. Jeg synes det er feil å si at det var voldtekt hvis man bare angrer.

²² Stina Jeffner (1998): «Liksom våldtäkt, typ»: Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt. Uppsala universitet, Sociologiska institutionen ²³ Janne Tobiassen Kolstad og Christian Nitschke Smith: Seksuelle overgrep mot barn i Norge: Hvilke faktorer henger sammen med hemmelighet? Masteroppgave 2015, UiO

- Hvis noen forteller om voldtekt, vil jeg ikke høre om det. Det orker jeg ikke, da går jeg.

- Det er feil (å si det var voldtekt) når du ikke hadde noe imot det der og da. Veldig mange historier er vanskelig å vite om var voldtekt.

Flere fortalte historier om det de mente var falske anklager. Vi spurte ungdommene om de tror det er vanlig å lyve om voldtekt, og hvorfor? Meningene var delte.

- Ja selvfølgelig, de vil ha oppmerksomhet.

- De fleste jentene skryter av det. Noen er tullinger og juger om det. Men de fleste holder det inni seg, og tenker på hvordan de kan forbedre seg.

- Det er ikke noe å være stolt av, så jeg tror ikke det er vanlig.

- Da er det i så fall et ekstremt skrik om oppmerksomhet.

På spørsmål om hvordan man som utenforstående kan forholde seg til at noen forteller om en voldtekt, var ungdommene opptatt av å finne sannheten om hva som skjedde.

- Man bør snakke med dem, snakke med vitner. Man må høre på begge sider.

- Jeg tror mange vil forsøke å unngå det (å velge side). Man kan bli sett på som en backstabber, hvis man er venner av begge to. Hvis gutten sier det ikke er sant, er det vanskelig å vite.

Kripos' holdningskampanje mot festrelaterte voldtekter, Kjernekar, retter seg særlig mot unge menn og oppfordrer vennegjengen til å passe på hverandre. Flere av guttene i fokusgruppene var negative til å blande seg inn hvis en venn forsøkte å sjekke opp ei jente.

- Hvorfor skal jeg forstyrre ham? Jeg ville heller sagt: «Gjør jobben din».

- Gutter har én regel, at man ikke skal cockblocke. Hvis du ser at de går inn på et rom, at hun er med på det, da skal du ikke forstyrre.

At et negativt kvinnesyn og grovt, seksualisert språk er utbredt blant en del unge menn, og at kameratskap kan settes foran omsorg for jenter som sex-trakasseres («bros before hoes»), er omtalt i forbindelse med en fersk rapport om kvinner i Forsvaret.²⁴ Samtidig erkjente flere av ungdommene i fokusgruppene at de har en mulighet for å gripe inn hvis de ser at noen befinner seg i en ubekvem eller truende situasjon.

- Men hvis jeg ser at hun ikke vil, er det annerledes. Jeg opplevde at ei jente kom til meg og gråt fordi hun var redd, jeg stoppa kompisen min og ba ham holde seg unna.

Oppsummering

Mens kapittel 1 viste at ungdom ofte har en bred definisjon av voldtekt, sex uten samtykke, kan de gjøre andre vurderinger når de presenteres for konkrete historier. Hva som utgjør samtykke, er sterkt knyttet til ordet «nei». Samtalene i fokusgruppene avdekker at både jenter og gutter mener at jenter må bli tydeligere på hva de vil, og flinkere til å si et «bestemt nei». Har man sagt ett nei, og det ikke er blitt respektert, er det voldtekt, ifølge ungdommene. De er ikke like kjent med andre måter å reagere på uønsket sex, som å fryse til og ikke gjøre motstand.

Ungdommene nevner i liten grad eksempler på situasjoner hvor det kan være vanskelig å være tydelig. Det kan handle om at man er forelsket og redd for at den andre mister interessen, at den ene kan mase, manipulere og presse den andre, eller at man føler at når man har sagt A, må man også si B. Ungdommene understreker at jenter må markere tydelige grenser også når de har drukket, og de gir ikke hverandre mye rom for å utforske, kysse og klå uten å gå hele veien. En del av ungdommene har en klar oppfatning av at falske anklager er utbredt, og de syntes det er vanskelig å avgjøre hvem man skal velge side for og hvordan man kan være en støttespiller hvis noen forteller at de er utsatt.

24) Vernepliktsutvalget: En fremtidig vernepliktsordning Anbefaling fra Vernepliktsutvalget 2015; NRK: I Forsvaret hadde jeg mens en hver dag (2015); http://www.nrk.no/finnmark/xl/_i-forsvaret-hadde-jeg-mensen-hver-dag-1.12625978

HVORFOR ER DET SÅ VANSKELIG Å SI HVA MAN VIL?

Om påvirkning fra venner, media, ungdomskultur og kjønnsroller

I de foregående kapitlene har vi sett at den brede definisjonen ungdom har av voldtekt – sex uten samtykke – ikke alltid stemmer overens med konkrete historier, andres og selvopplevde. Hva samtykke innebærer i praksis, er de ikke alltid klare på. Heller ikke hvem som har ansvar for å sørge for at det foreligger et samtykke.

Hvorfor er det så vanskelig å si hva man vil? Vi søkte å finne ut hvordan ungdommene reflekterer rundt kjønnsroller, seksualisering av ungdomskulturen, sex-press blant venner og forventninger om jenter og gutters initiativ og signaler. Holdninger oppstår ikke i et vakuum, og det er interessant å høre hva ungdom selv mener påvirker dem mest, og hvem de lytter til – ikke minst når man skal utforme informasjonsopplegg og forebyggingsråd.

Om stress og usikkerhet, «får jeg eller får jeg ikke?»

I hvilken grad opplever de at forventninger fra venner, eller en selv, bidra til å skape et press om å ha sex tidligere eller oftere enn man egentlig er klar for? Guttene var enige om at 14-17-årsalderen er en tid hvor man snakker mye om sex i vennegjengen. Flere erkjente at det eksisterer et sex-press blant gutter, som kan innebære et behov for å «føle seg som en mann» og kanskje ha sex før man selv er helt klar for det.

– *Nesten alle gutta i min gjeng har hatt sex.*

– *Det er kanskje ikke press, men det er ikke fett å være den siste, heller. Hvis man er en guttegruppe på fem, og fire har erfaring, er det litt ufett å være den siste. Man føler at man må. Med hvem som helst, så fort som mulig.*

– *Det kommer helt an på miljøet. Jo mer du fester, jo mer utbredt er presset. Hvis en kompis har vært på fest, pleier jeg å spørre om det ble noe på ham. Det er alltid det som kommer opp.*

Også jentene ga uttrykk for at de kan oppleve et press om å ha sex for første gang.

– *Hvis man er jomfru, er det nok litt press. Jeg mista jomfrudommen for et år siden. Jeg følte jeg måtte teste det ut. Jeg følte et press på meg selv.*

– *Venninner sa jeg måtte gjøre det før jeg ble 18. Jeg tenkte jeg måtte finne en å gjøre det med, samme hvem. Når de fleste har gjort det, er det rart å være etter.*

Flere av guttene uttrykte at presset om å ha sex, stress og usikkerhet kan føre til at man ikke alltid lytter til signaler fra den andre. Komplekser og frykt for hvordan man oppfattes hvis man ikke opptrer selvsikkert, kan også bidra til at man går for fort fram.

– *Fordi vi har ikke erfaring. Vi kan være stressa, tenker «får jeg, eller får jeg ikke?» Det kan ødelegge for deg. Man kan gå litt raskere fram enn man kanskje bør.*

– *Hvis du er ungdom og spør: «Er det greit at vi går videre, kan jeg gå lenger ned...» da kan det ende med at jenter lager rykte på deg, at de mobber deg. At de gir deg et dårlig rykte som gutt, at de kaller deg gay.*

– *Gutter kan være redd for at jenta skal kommentere penisens hans.*

«Vi kan ikke lese tanker»

Mange av samtalene handlet om jenters signaler, og gutters problemer med å tolke dem. Flere av guttene mente det kan være vanskelig å tolke signaler fra jenter og forstå hva de egentlig ønsker.

– *Jenter gir litt håp, de kan være luremus. Plutselig så vil de ikke.*

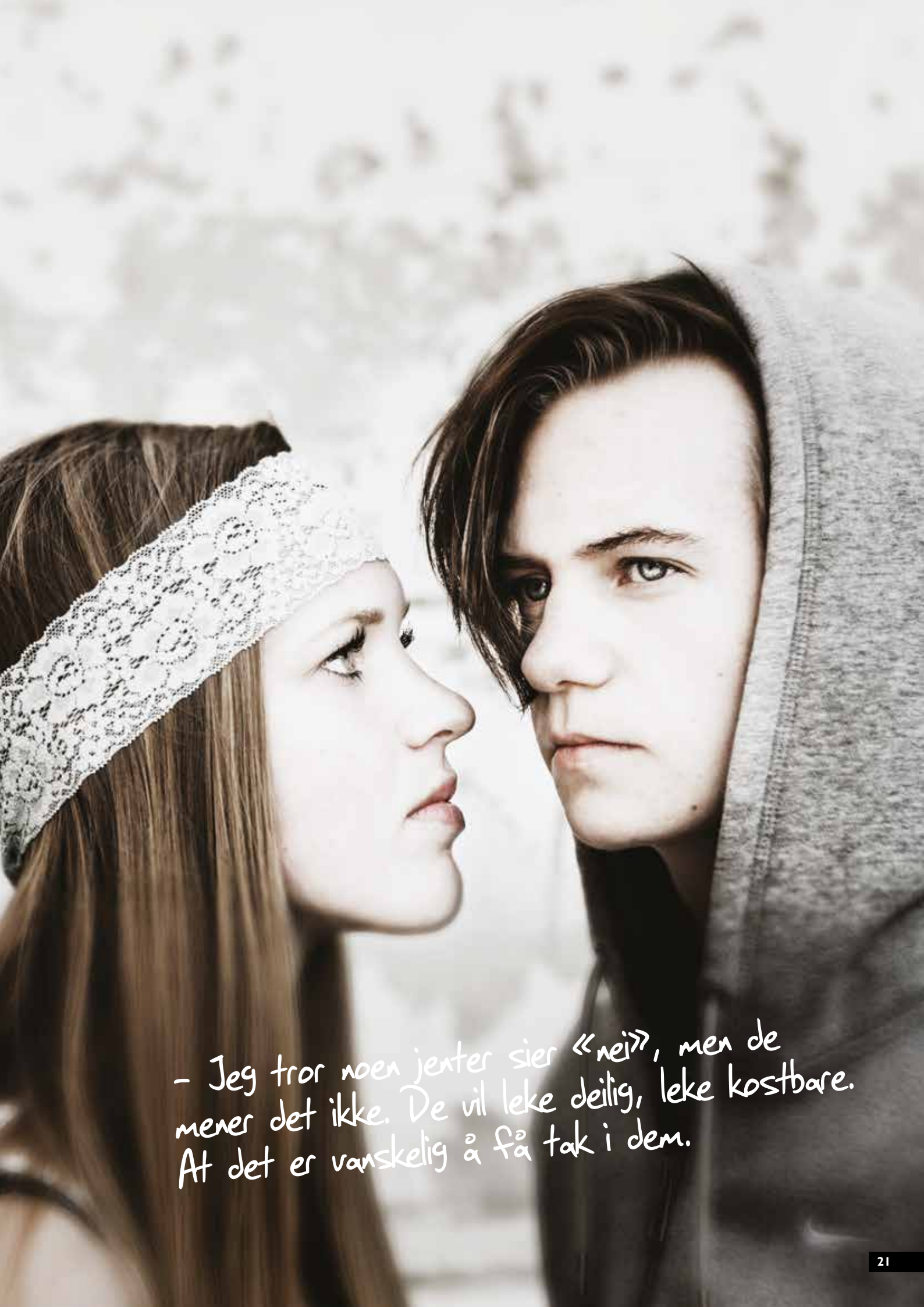
– *Noen jenter vil ikke ha engangssex. Jeg tror noen jenter sier «nei», men de mener det ikke. De vil leke deilig, leke kostbare. At det er vanskelig å få tak i dem.*

– *Jenter kan være uklare. De kan være sure en hel dag, og vi aner ikke hva det er. Som gutt er det vanskelig å svare på hvordan jenter fungerer. Det er et evig mysterium. Det er veldig mye fram og tilbake.*

– *Hvis hun liker deg, men ikke vil ha sex, men later som hun vil det – da er det umulig for oss å vite det. Vi kan ikke lese tanker. Da blir det umulig.*

Flere av jentene støttet opp om mange av guttenes frustrasjoner. De sa seg enige i flere beskrivelser, og mente at gutter får for mye ansvar for å tolke hva jentene egentlig vil.

– *Det er sant. Det er derfor det er så vanskelig for gutter. Vi teaser hele kvelden, og så sier vi bare «nei». Vi kan være skikkelig luremus, det er ikke fair.*

- Jeg tror noen jenter sier «nei», men de mener det ikke. De vil leke deilig, leke kostbare. At det er vanskelig å få tak i dem.

- Hvordan skal gutten vite om jenta ikke vil, når hun først sier nei og så sier ja? Jeg har gjort det mange ganger selv.

- Jeg tror det stemmer; absolutt. Det er in å tease og erte. Jeg skjønner at det er vanskelig for gutter; jenter kan være vanskelige å forstå. Jeg hakke peiling hvorfor; det er sånn vi er.

- Det er så kjipt at det er gutter som skal ha ansvar for at jenter gir feil signaler. Kliner jeg og tar på ham, og så sier at det er ikke greit... Du kan si nei til sex, men da skal ikke du ta på ham.

«Ordentlige» jenter viser ikke at de vil ha sex

Ungdommene kaller det «teasing», «luremus», å leke kostbar. Hva handler det om? Enkelte jenter mente at det ikke nødvendigvis er en selvsikker atferd for å gjøre guttene mer interessert, men at det kan være en del av flørtingen i en fase der man ikke selv er sikker på hvor langt man har lyst til å gå.

- Kanskje er det fordi man ikke vet helt hva man har lyst til. At man er litt usikker.

Kan det handle både om usikkerhet om hvor langt man selv ønsker å gå, og om hvordan man oppfattes hvis man «går hele veien»? Det kan være vanskelig for ungdom, kanskje særlig for jenter, å ta de rette valgene om sex og relasjoner. Rommet for hva som oppfattes som sosialt akseptabelt og «innenfor» i dagens ungdomskultur, ser ikke ut til å være spesielt stort. På den ene siden har vi det likestilte Norge som sier at jenter skal leve ut sine lyster akkurat som gutter. På den andre siden kom det i samtalene tydelig frem det er ulike normer og regler for hvor seksuelt aktive gutter og jenter skal være. Guttene gjør en svært bevisst oppdeling av «løse» og «ordentlige» jenter.

- Så lenge man liker det, er det ikke noe galt i å ha sex. Men det finnes en grense. Jenter blir oftere kalt horer, løse, løpejenter. Hvis det er gutter som har hatt sex ofte, blir de sett på som kongen. Liksom kule. Det er litt galt egentlig. Det er ikke rettferdig, men det er sånn.

- Det er bare æsj hvis hun har vært rundt i hele vennegjengen. Men jenter kan også synes det er ekkelt hvis gutter har hatt sex med mange. Selv om det gir kreds blant gutta, får man ikke kreds av jenter. Men det driter vi i.

- Jeg synes jenter burde ta mer vare på kroppen sin. De bør ikke åpne kroppen for hvem som helst. Jeg har søstre, jeg synes det er drøyt hvis de skulle miste jomfruhinnen når de er 14 år. Jeg bryr meg ikke så mye om hva gutter gjør. Jeg mista den da jeg var 12.

- Foreldre burde ta mer ansvar for døtre enn sønner. Gutter kan passe på seg selv. Jenter er svakere.

Flere av jentene uttrykte sterk frustrasjon over synet på jenter som har sex med mange.

- Jenter er horer. Det er så kjipt. Jeg mener ikke at de er det, jeg mener jenter kan ha sex med så mange de vil. Jeg kjenner folk som ikke har hatt sex med noen, som har horestempel. Med én gang man er litt «på», florter og klemmer, er man hore.

- Jeg tror jenter blir sett på som mer løse enn gutter. Det er status for gutter å ha sex med mange. Jenter har oftere kjæreste og sex med én, mens gutta ligger rundt.

- Hvis jeg tenker på en gutt som har hatt sex med mange, synes jeg det er dumt. Jeg synes ikke han er noe mer attraktiv. De tenker kanskje det om seg selv, men jeg tror ikke jenter ser på det sånn.

- Vi er russ til neste år. Noen vil ikke ha med jenter på bussen som har horestempel, fordi de kan gi bussen dårlig rykte.

Både jentene og guttene mente at jenters klesdrakt og oppførsel kan sende signaler om at hun ønsker å ha sex, men de hadde ikke tilsvarende oppfatninger om guttene.

- At jenter er løse på fest, er et dårlig tegn. Hvis jeg var på fest og så en som var løs, ville jeg heller gått til en som var ordentlig. Ikke til hun som var dritings før klokka ti og lettkledd. Når kjolen er oppe på hoftene, er det noe gærent.

- Det tar en del fokus hvis man har store pupper og utringing. Det får gutter mer «på», det tar mer oppmerksomhet. Alle ulvene vil ha den sauen.

- Det kan tolkes på en annen måte hvis man har på klær som ses på som løse. Det handler om hva man fremstår som. Det er ikke sånn at gutter er løse hvis de går i de eller de klærne. Gutter går i det samme uansett. Jenter går i mye kortere og trangere klær.

Flere av guttene brukte begrepet «ordentlig» om jenter som ikke oppfører seg som om de ønsker sex. Jenter som klart uttrykker at man ønsker sex, var noe de tilsynelatende tok avstand fra.

– *Du kan være ordentlig selv om du er lettkledd. Du kan være mer tilbakeholden. Men er jenta begge deler, da holder du deg unna.*

En av jentegruppene var klare på at frykt for å få dårlig rykte begrenser både hvem man har sex med, og hvordan man oppfører seg seksuelt.

– *Jeg gjør det ikke på fest, fordi det går ikke. Jeg er redd for å ha det med folk jeg kjenner, redd for at folk skal snakke. Jeg gjør det bare med folk som ikke har noen forbindelser med vennene mine.*

– *En gang sugde jeg en venn av meg, og det ble så dramatisk. Alle visste det, det var ikke greit. Har det skjedd med noen du kjenner, blir det alltid to sider av historien. Den ene sier det var bra, den andre sier det var ikke så bra. Jeg holder meg helt andre steder, jeg tør rett og slett ikke.*

– *Jenter skal være mer danna. Jeg har ikke inntrykk av at gutter synes det er attraktivt at jenter snakker om sexlivet sitt.*

«Vi blir hele tiden minnet på hvordan vi skal se ut»

Hva er de viktigste påvirkningsfaktorene for ungdoms holdninger til kropp, sex og grensesetting? Hvordan kommer kjønnsroller til syne i media og populærkultur, og i hvilken grad legges føringer for hvordan jenter og gutter bør uttrykke seg og oppføre seg seksuelt? Jentene ga klart uttrykk for at de utsettes for sterk påvirkning om hvordan de skal se ut, kle seg og oppføre seg for å fremstå som «sexy». Idealene de påvirkes av, og i noen grad forsøker å leve opp til, er de samme som i de i andre sammenhenger omtaler som «løse» og «horete». Jentene reflekterte ikke selv over disse motstridende idealene, men uttrykte frustrasjon over presset om å leve opp til uoppnåelige forbilder.

– *På sosiale medier og i reklame blir vi hele tida minnet på hvordan man skal se ut. Man skal ha sånn og sånn rumpe, sånn og sånne pupper, man skal ha thigh gap (mellomrom mellom lårene).*

– *Kardashian-serien påvirker meg, og veldig mange ser på dem. Jeg har akkurat sett hvordan man skal suge leppene inn i en kopp for å få større lepper. Flere holder på med det, det er farlig, leppene blir hovne og blå. Jentene i serien er supertynne, de har tynne bein og kjempestore rumpe. Det er så å si umulig å leve opp til.*

– *Når jeg er og trener, ser jeg på de som trener hele tiden. De ser perfekte ut. Jeg blir påvirket av det.*

– *Porno skaper kroppspress. Jeg tror gutter har veldig store forventninger til hvordan jenter skal se ut. De vil at vi skal se ut som latinomodells med silikon.*

Guttene nevnte i mindre grad at de opplevde et kroppspress fra media, reklame og populærkultur. De trakk fram

kjønnsaspektene i rap og porno, men var uenige om i hvilken grad de påvirkes.

– *I mye av musikken vi hører på, ser de på jentene som en leke, et objekt, som en bikkje. Særlig i rap. Artister som Dirk, Lil Wayne, Chief Keef. Det påvirker de fleste gutter. Vi ser opp til dem, vil bli som dem. Det er egentlig tull. Det handler bare om hvordan pule jentene. Hvis du har penger, får du jenter. Det handler om golddiggere, de deilige jentene som ikke får seg jobb.*

– *Selv om jeg hører på Eminem, når han rapper om å voldta og drepe horer, fuck your bitch, får jeg ikke lyst til å gjøre det samme. Han tuller bare, det er bare kødd.*

– *Jo, jeg tror man kan bli påvirket. Alt spiller på sex. Kim Kardashian, Niki Minage, Miley Cyrus. Søstera mi er blitt helt Miley Cyrus.*

Mener porno skaper press om ekstrem sex

Guttene var overveiende positive til egen pornobruk. Den eldste guttegruppen (18-19-åringer) mente de godt kunne skille mellom fantasi og virkelighet, mens de yngre guttene (14-17) ikke ga uttrykk for det samme. Samtidig uttrykte enkelte at de savnet porno som kunne lære dem mer om hva jenter liker.

– *Vi lærer mye av porno. Mest om posisjoner. Men vi vil gjerne vite hvordan man stimulerer jenta, hvordan hun kan få orgasme. I pornoen er det mest om gutta.*

– *Jeg har hørt at man får feil inntrykk av sex. Men vi vet hvordan vanlig sex er. Det ser vi i filmer. Vi skjønner at porno er skuespill og fantasi. Når du har sex sjøl, finner du fort ut det. Fantasien går i knas ganske fort.*

– *Man prøver å få det til sånn som på film, men treffer fort veggen og skjønner at virkeligheten er ikke sånn.*

Jentene var mer negative, og flere hadde dårlige seksuelle erfaringer de mente hang sammen med gutters pornobruk.

– *Jeg føler at jeg må prestere etter hva gutta har sett. Gutta tror at de kan gjøre hva de vil, de får ideer om mer ekstreme ting, choking, bondage. Det er mye press om analsex. Hvordan skal de ellers vite om det, hvis det ikke er fra porno?*

– *I pornofilmer ser jenter mye svakere ut, det er alltid guttene som har makten.*

– *Jeg tror porno er vanligst blant gutter. Jenter er i hvert fall ikke like åpne om det. Jeg har ikke følt at det er noe jenter er opptatt av.*

– *Sex skal være noe hyggelig mellom mennesker. Det verste er når de vil gjøre det samme som de har sett på film. I pornoen får du inntrykk av at alle kommer hele tiden.*

Studier av pornografiens innvirkning på unges seksuelliv har

funnet at ungdom føler seg presset til å etterligne handlinger som er vanlige i pornografien. Det kan være snakk om røff og aggressiv sex som jenter ofte opplever som smertefull og nedverdiggende, munnsex som utløser kvalningsrefleks, analsex, fysisk og verbal aggresjon. Forskere bekymrer seg for at påvirkningen fra porno gjør det vanskeligere for ungdom å sette grenser og kommunisere om hva slags sex de opplever som trygg og god.²⁵

Rannveig Andresen ved Dixi-senteret peker på at porno er mange unges første møte med sex.

– Porno gir et usannsynlig dårlig bilde av hvordan en kvinne oppfører seg under seksuelle handlinger. Han er den aktive, hun er klar uansett. Det skaper helt urealistiske forventninger.

Kristin Thue mener en del som jobber med seksualformidling svikter ved å fremstille porno som sunt og positivt.

– Det er viktig at vi tør å snakke om de skadelige virkningene. Alle ler av Ottar²⁶ når de kommer og forteller at porno gir menn ereksjonsproblemer, men det gjør den faktisk. Studier fra England viser at jenter på 12-13 er livredde for å ha sex etter å ha sett på porno. Det er så mye vold. Ungdom lærer at det er helt vanlig at sex ender med at fire menn kommer i ansiktet på ei jente, sier Thue.

Ingvild Skølt i Medisinernes seksualopplysning er mer skeptisk til forsøk på å begrense ungdoms pornobruk.

– Vi kommer ingen vei ved å si at pornoen er en råtten industri. Den har positive aspekter også. Spørsmålet vi må stille ungdom, er: «Hva bruker dere kunnskapen til?» De må forstå at porno er porno og sex er sex. Det er spennende når man er 14, og det kommer det alltid til å være. Vi blir ikke kvitt pornoen, men vi må heller gi ungdom kunnskap om hva som er normal sex. Vi som jobber med seksualformidling, må gi dem andre plattformer til å snakke om det, mener Skølt.

«Pappa sa til meg at jenter er sleipe»

Gjennom intervjuene kom det også frem at foreldres holdninger kan være avgjørende for oppfatninger av kjønnsroller, grensesetting og seksuell utprøving. Enkelte jenter hadde opplevd at foreldre hadde undervurdert det de selv opplevde som en krenkelse:

– *Når fjerdeklassinger tafser og jenter klager, sier foreldre og lærere at han liker deg, at han er forelska. Jeg sa til moren min at jeg hadde opplevd seksuell trakassering, da en voksen mann plystra etter meg. Moren min sa: «Men er det så ille? Det er vel hyggelig med oppmerksomhet?» Jeg var 12 år*

og hadde på meg skjørt. Jeg turte ikke ha på skjørt på et år fordi jeg orka ikke at voksne menn skulle gi meg oppmerksomhet.

Enkelte av guttene med minoritetsbakgrunn fortalte at de hadde fått klare råd fra fedrene sine om hvordan de bør forholde seg til jenter.

– *Pappa sa til meg at «jenter er sleipe, du må passe deg». Kanskje han mente at jentene har lyst på barn, penger, eller bare være sammen med deg. Kanskje det er en måte å sjekke om du vil være sammen med henne. At de ikke skal føle seg som søppel.*

– *Jeg har snakket med faren min om damer og sex. Han sa: «Hvis noe skjer, er det ditt ansvar. Pass på hvem du er sammen med. Hun kan få deg til å falle for henne. Hun kan anmelde deg for voldtekt.»*

Det var stor variasjon i synet på om foreldre er de rette til å snakke med ungdommene om sex, relasjoner og grensesetting. Flere av guttene med etnisk norsk bakgrunn var veldig klare på at dette ikke er samtaler de ønsker å ta med foreldrene.

– *Det er IKKE foreldre som bør ta den samtalen. Det er veldig kleint for en 14-åring å snakke med mamma og pappa om sex. Man får bilder av foreldrene sine i hodet som ikke er greit. Jeg tror jeg har snakka med mamma om disse tingene én gang, når jeg var 13.*

Jentene hadde et mer avslappet syn på å snakke med foreldrene om kropp og seksualitet.

– *Jeg mener fedre burde snakke med sønnene sine om sex. Og døtrene. Vi trenger å høre om det fra et mannsperspektiv. Pappa snakker med meg om sex hele tiden. Det er foreldrenes feil om vi ikke kan disse tingene.*

«Jeg vil ikke oppfattes på feil måte»

Hvis fokusgruppene er representative for ungdomskulturen for øvrig, får man inntrykk av at det fins ulike normer for hvor seksuelt aktive jenter og gutter bør være, samtidig som disse normene også er svært motstridende. Sosiolog Stina Jeffner har beskrevet det som at jenter på den ene siden skal være tilgjengelige, og samtidig ikke for tilgjengelige. Jentene skal både holde igjen, men også finne G-punktet sitt og ha multiple orgasmer før de fyller 14.²⁷

Jentene vi snakket med, får gjennom media og populærkulturen formidlet at de gjerne bør kle seg sexy og ha en kropp som en pornomodell. Kjendiser flere av jentene sier de påvirkes av, uttrykker gjerne en offensiv og entusiastisk sek-

²⁵ Crabbe E og Corlett D (2011): Eroticising Inequality. Technology, Pornography and Young People. Redress. Volume 20 Issue 1 (Apr 2011), Horvath M. et al. (2013): Basically...Porn is everywhere. A Rapid Evidence Assessment on the Effects that Access and Exposure to Pornography has on Children and Young People. Children's Commissioner, Middlesex University, London

²⁶ Feministisk kvinnegruppe som har vært aktive i pornodebatten. ²⁷ Svenska Dagbladet (2004): Våldtäktsmann – uten att förstå det

- Fordi jenter lettere kan bli stempla som hore, tar vi ikke initiativ. Da får man et rykte som at hun prøvde seg. Man får rykte uansett om man velger å ha sex eller om man blir avvist.

sualitet som bryter med idealet både jentene og guttene har – om jenter som er «ordentlige», som ikke tar for mye seksuelt initiativ. Ifølge dette idealet skal jenter ikke være for lettkledd, for flørtende eller vise for mye interesse. Har hun en slik oppførsel, er både jenter og gutter raske med å definere henne som «luremus» dersom hun ikke går med på sex til slutt. Ideelt bør hun vite på forhånd akkurat hvor langt hun vil gå, og gi beskjed om det i god tid. Rommet for tvil om hvor langt man ønsker å gå, og rommet for felles utforskning av hvor langt man vil gå sammen, ser ikke ut til å være særlig stort.

Vi forsøkte å finne svar på hva som ligger bak jenters seksuelle signaler og atferd. Kan tvetydige signaler handle om usikkerhet om de egentlig vil ha sex, eller hvordan de oppfattes dersom de er med på sex? Hender det at de har sex med gutter fordi de ikke vil gjøre guttene sure eller såret? Er de redde for at guttene skal slå opp eller miste interessen?

– Vi gir dårlige signaler fordi vi er redde, naive. Det handler om sosialt press og status. Jeg sliter med å vise initiativ, jeg vil ikke oppfattes på feil måte.

– Fordi jenter lettere kan bli stempla som hore, tar vi ikke initiativ. Da får man et rykte som at hun prøvde seg. Man får rykte uansett om man velger å ha sex eller om man blir avvist.

– Jenter burde ikke bli sett på som offer. Vi burde bli sett på som likeverdige. Det burde være greit for en jente å prøve seg på en gutt.

Jentene trakk også fram at presset eller ønsket om å fremstå som seksuelt attraktiv, kan lede dem til å «spille med» og gå lenger seksuelt enn de egentlig vil, av frykt for å få rykte om å være «dårlig i senga».

– Når du først ikke har lyst, og så blir med likevel, føler du at du må prestere. Ellers sier han at «hun var drittdårlig». Da kan han ikke oppfatte at hun egentlig ikke vil.

– En gang jeg var skikkelig keen på en fyr, gjorde jeg det for at han skulle holde interessen.

– Det kan være vanskeligere å si nei for eksempel til en populær gutt, en som har mye å si på skolen.

Svarene etterlater et inntrykk av at det ikke er uvanlig at jenter «spiller med» for å tilfredsstille eller holde på gutters interesse. Flere fortalte at de hadde hatt sex uten å ha lyst, men de var nøye med å understreke at det ikke var voldtekt. Likeledes er inntrykket at jenter kan holde tilbake og uttrykke at de ikke vil ha sex fordi de er redde for å ta for mye initiativ, redde for horestempel og dårlig rykte. Inntrykket av jenter som seksuelt selvsikre «luremus», som lover litt og nekter til slutt, gjenspeiles ikke i de øvrige svarene. En rekke motstridende føringer ser ut til å gjøre jentene usikre på hva som forventes, hva som er greit, når de kan si stopp og når de kan vise entusiastisk samtykke.

«Å spørre er for kleint»

Hva med guttenes rolle i det seksuelle spillet – hvilke forventninger og føringer legges på hvor aktive og kommuniserende de skal være? På den ene siden uttrykker jentene frustrasjon over at de er forventet å være mer seksuelt passive enn guttene – de mener det må være lov for jenter å ta seksuelt initiativ. På den annen side fremhever de at det er gutters rolle å ta initiativ:

– Men jenter liker jo at gutter tar initiativ.

– Han kan prøve seg forsiktig fram. Hvis man merker at man ikke vil, da sier man nei. Det er noe med å prøve seg fram. Noe må gutten få lov til å gjøre.

– Jeg kommer aldri til å si til en gutt: «Du vet at du kan ta på meg». En gutt er mer mann hvis han tør å ta initiativet enn at han venter på at jeg skal plassere hendene hans på meg.

– En ting er å si nei, det er noe annet å vise at man ikke vil. Man må vise det med kroppen, kroppsspråket. Det er ikke alltid man får det til.

Guttene uttrykte på sin side oppgitthet over at ansvaret legges på dem både for å ta initiativ og tolke signaler. Flere hadde fått med seg debatten rundt voldtekt og argumentet om at gutter må bli flinkere til å spørre om samtykke.

– Det er gutters ansvar å ta initiativ. Jeg skulle ønske det ikke var det. Det er slitsomt.

– Å klå er et spørsmål. I stedet for å spørre med ord, det er for kleint. Hun viser hva hun vil ved å dytte ham bort eller avvise ham.

– Hvis han klår og hun ikke sier noe, da er det hennes ansvar. Da spør han på en fysisk måte.

– Det er bedre å snakke om det etterpå enn underveis. Man kan spørre om det var ok, om det var noe som kunne vært bedre. Hvis man skal ligge og snakke for mye underveis, blir man så usikker at det blir kleint.

– Det er turn off og mood killer hvis man ligger og spør underveis. Man må spørre på en sexy måte. Haha, nei, det går ikke.

Jentene ga på sin side klart uttrykk for at de setter pris på at gutter spør underveis.

– En gutt spurte meg «Vil du faktisk dette?» Jeg syntes det var så søtt. Da føler man seg ikke brukt.

– Jeg liker at gutter tar hensyn. Det går an å veksle mellom å være roff og spørre.

– Gutter tenker kanskje at hvis de ikke spør, får de sex. At det er mer sjanse for nei hvis de spør. Hvis det er for kleint å spørre, da skal du ikke gjøre det. Det skal være hyggelig og gøy, man skal ha kjemi. Det er noe man gjør sammen, ikke bare fra en side.

– Det er greit å spørre om man vil gå lenger. Når man kommer til det punktet, til den stemminga. Man kan bare si: «Er det her greit for deg?» Og så kan man si ja eller nei.

– Jeg ville satt pris på at en gutt spurte. Det viser at han bryr seg.

Hva betyr funnene?

Intervjuene med rundt 35 ungdommer fra ulike ungdomsmiljøer har funnet at de fleste vi snakket med, har en bredere definisjon av voldtekt enn straffeloven: de mener voldtekt er lik sex uten samtykke. De mener det holder å si nei én gang, og selv om dette i dag ikke faller innenfor lovens definisjon, tyder det på en god forståelse av at ett nei er nok og skal respekteres. Dette er et positivt funn som tyder på at informasjonsarbeid og seksualundervisning i skolen har hatt effekt og nådd fram med et budskap.

I enkelte av gruppene var det tydelig at de som hadde mest kunnskap om og klareste synspunkter på hva som definerer en

voldtekt, nettopp hadde vært gjennom seksualundervisning på skolen. De kjente til at voldtekt ikke må involvere samleie, og at det kan være ulike reaksjonsmønstre blant de som utsettes. Dette kan tyde på at god seksualundervisning har en viktig betydning for kunnskap og holdninger, men at undervisningen bør være jevnlig og oppdatert.

De fleste av ungdommene i fokusgruppene var ikke like klare på hva «sex» og «samtykke» betyr i praksis. Flere så ut til å trekke likhetspunkt mellom sex og samleie. At voldtekt i henhold til straffeloven også kan handle om for eksempel munnsex eller bruk av finger, var det få som så ut til å ha kjennskap til.

Hva som utgjør samtykke, er for ungdommene knyttet til hvor klart og tydelig man uttrykker et «nei». Det så ut til å være en utbredt oppfatning at gutter skal ha lov til å prøve seg fram fysisk, mens det er jenters ansvar å si fra når han går over en grense. Gutter skal ta initiativ, jenter skal vite og uttrykke akkurat hvor langt hun vil gå. En rekke av henvendelsene på www.ung.no vitner om at jenter opplever at gutter går lengre enn de ønsker med fysiske berøringer og «masing», at jentene sier «nei» som ikke blir respektert, og at de til slutt «gir etter» og har sex de egentlig ikke ønsker. Enkelte av de som skriver inn om slike opplevelser, forteller om nedsatt seksuell lyst og problemer med relasjoner til gutter i etterkant.

Samtykke blir redusert til noe som er jenters ansvar å gi, gjennom bare å «være med», og det er hennes ansvar hvis hun ikke med et tydelig «nei» markerer at hun ikke vil. Har man sagt ett nei, og det ikke er blitt respektert, er det voldtekt, ifølge ungdommene. Dermed har ungdommene på samme tid både en nokså bred forståelse av voldtekt, og en ganske smal forståelse. I møte med konkrete historier om jevnaldrende er de ofte raske med å definere en hendelse som noe annet enn voldtekt, hvis jenta ikke har sagt «nei» på en tydelig måte. De er ikke like kjent med andre måter å reagere på uønsket sex, som å stivne av frykt, eller ikke gjøre motstand.

Først når vi innleder en dypere samtale om kjønnsroller, gruppepress og sosiale forventinger, kommer ungdommene med eksempler på situasjoner hvor det kanskje ikke er så lett å være tydelig. Kanskje er man forelsket og redd for at den andre mister interessen. Kanskje føler man at når man har sagt A, må man også si B. Frykt for rykter og for hva andre vil si, kan gjøre det vanskelig både å uttrykke sterk lyst og mangel på lyst. Noen jenter forteller at de er så redde for å få «horestempel» at de aldri har sex med noen i skolemiljøet. Andre forteller at de er redd for å få stempel som «luremus» eller dårlig i senga, da er det bedre å spille med, selv om man egentlig ikke har lyst.

Det er mye dobbelthet i ungdommenes svar. På den ene siden mener de at et nei skal respekteres, og at gutten har et visst ansvar for å tolke jentas signaler. På den andre siden uttrykker de samme ungdommene at hvis hun har «bydd på seg selv», lagt seg ved siden av ham, «da kan hun ikke si

- Jeg ville satt pris på at en gutt spurte.
Det viser at han bryr seg.

at hun ikke ville». En slik streng og nokså moraliserende holdning skaper ikke mye rom for tenåringer i sin tidlige, usikre, debuterende fase til å utforske, kysse og klå i sitt eget tempo. Denne holdningen kan også se ut til å innebære en aksept for at noen jenter er det mer legitimt å krenke enn andre, fordi de gjennom klesdrakt og oppførsel selv har lagt opp til det. Noen av svarene kan tyde på at jenter som oppfattes som «løse», møter større skepsis når de forteller om seksuelle krenkelser.

Både henvendelsene til www.ung.no og historier fra jenter i fokusgruppene tyder på at til tross for at guttene mener et nei skal respekteres, kan de oppføre seg annerledes i praksis. En del kan se ut til å tenke at selv om jenta sier nei, så mener hun likevel ja. Guttene er usikre på hvor grensene går, og på hva jenter liker og ønsker seksuelt. I stedet for å spørre, setter de sin lit til at hun sier høyt og tydelig fra hvis hun ikke vil – eller at hun kanskje vil like det etter hvert.

Fra «nei betyr nei» til entusiastisk samtykke

Samtalene med ungdommene i denne rapporten tyder som nevnt på at det er budskapet «nei betyr nei» som er innprentet ungdommene gjennom undervisning og holdningsarbeid. Dette budskapet påvirker i stor grad holdninger til ansvar og samtykke i seksuelle situasjoner: Den som tar initiativ, bør gjerne forsøke å tolke kroppsspråk og stemning, men i siste rekke er det den som ikke vil, som har ansvar for å si tydelig «nei». Det ble uttrykt lite forståelse for at dette kan være vanskelig i visse situasjoner.

Disse funnene understreker behovet for å bevege seg fra budskapet «nei betyr nei» til «ja betyr ja» i voldtektsforebygging. Sex bør være basert på entusiastisk samtykke. Entusiastisk samtykke trenger ikke være uttalt, men bør være tydelig gjennom kroppsspråk og ansiktsuttrykk. Det holder ikke bare med samtykke. Et motvillig samtykke etter mye «masing», er ikke entusiastisk. Er den andre personen så full at vedkommende ikke klarer å sette grenser, er det kanskje samtykke, men ikke entusiastisk. Kanskje er det da et overgrep. Det er ikke sikkert det er voldtekt i juridisk forstand, men det er stor fare for at den andre parten kan

oppleve det som en krenkelse. Det er egentlig ikke så vanskelig: Er man i tvil, bør man spørre.

Det kan være nyttig å se til land som USA og Storbritannia, der man i universitetsmiljøer de siste årene har drevet aktivt bevisstgjøringsarbeid med vekt på entusiastisk samtykke. Funn i denne rapporten tyder på at det kan være utfordringer i å omsette budskapet om entusiastisk samtykke i praksis. Gammeldage kjønnsroller og ulike seksualnormer for gutter og jenter ser ut til å begrense jenters rom for å gi tydelig uttrykk for at hun vil ha sex. Frykt for dårlig rykte og for hvordan man oppfattes både av partner og i vennemiljøet, hindrer jenter i denne studien i å ta initiativ og vise tydelig hva man ønsker. På den annen side kan frykt for avvising og dårlig rykte om man ikke presterer seksuelt, bidra til at jenter uttrykker et større samtykke enn de egentlig føler for. Samtidig ser vi at forventninger til at gutter alltid skal være interessert i sex, kan føre til at de også utsettes for voldtekt og seksuelle krenkelser. Godt forebyggingsarbeid må utfordre disse kjønnsrollene og få ungdom til å reflektere rundt dobbeltmoralen som sier at jenter ikke kan nyte sex og være «ordentlige» jenter samtidig. En styrket seksualundervisning i skolen må gi ungdom kunnskap og trygghet til å kommunisere om hva de vil og ikke vil, og vektlegge at entusiastisk samtykke gjør sex til en tryggere, morsommere, bedre opplevelse for begge parter. Entusiastisk samtykke fjerner all tvil om at man kan ha trakkert over noens grenser.

Voldtekt blant ungdom er et stort samfunnsproblem. Fordi skadevirkningene kan være alvorlige enten det er snakk om voldtekt i forbindelse med fest, i en relasjon eller en hendelse som ikke nødvendigvis faller innenfor den juridiske voldtektsdefinisjonen, er det viktig at forebyggingsarbeidet fortsetter med et bredt perspektiv på seksuelle krenkelser. Det er også viktig at forebyggingsiltak tar utgangspunkt i ungdoms kunnskap om og holdninger til voldtekt. I det siste kapitlet presenterer vi temaene ungdommene i fokusgruppeintervjuene mente de trengte å vite mer om, og hvordan de ønsker å få denne kunnskapen.

UNGDOMS RÅD TIL GOD FOREBYGGING

Rådene som følger er formulert på bakgrunn av intervjuene med rundt 35 ungdommer. De har selv identifisert hvilke tema de trenger mer kunnskap og bevissthet om, og hvordan de selv ønsker å oppnå denne kunnskapen.

Hva må vi lære?

Vi må lære hva det innebærer å vise og forstå et entusiastisk samtykke

Og vi trenger et større vokabular for å kommunisere om sex og lyst. Mange av oss gutter synes det er flaut å spørre underveis om den andre er «med», mens jenter ofte synes det er veldig fint å bli spurt. Vi trenger å vite at den andre sannsynligvis setter pris på at vi spør om samtykke, men vi trenger også å vite hvordan vi skal gjøre det uten å ødelegge stemningen.

Vi må lære at det å mase seg til sex kan gå over grensen til å bli en voldtekt

Vi må minnes på at sex er mye bedre når begge har veldig lyst, og at hvis vi er det minste i tvil, må vi spørre. Vi må lære å takle et «nei» uten å ta det personlig – det kan være mange andre grunner til at den andre ikke vil ha sex akkurat nå. Vi må innprentes at det er kleinere å anklages for voldtekt, enn å spørre om den andre har lyst.

Vi må lære at det er mange måter å signalisere at man ikke ønsker å ha sex

Å kjempe imot eller brøle «nei» er ikke like lett hvis personen er en du kjenner. Vi trenger mer kunnskap om at det er like vanlig å ligge urørlig når man blir redd, slik at vi kan bli flinkere til å sjekke om den andre egentlig er «med». Vi trenger også å vite at kroppen kan reagere seksuelt uten at man ønsker å ha sex, for eksempel at frykt kan gi en gutt ereksjon. Mange av oss forstår ikke helt at gutter kan bli voldtatt av jenter.

Vi må utfordre og bekjempe kjønnsrollene som forteller gutter at de får «kred» og status hvis de har sex med flest mulig, mens jenter får høre at de er horer om de gjør det samme.

Når man er redd for å få dårlig rykte hvis man tar seksuelt initiativ og viser at man har lyst, er det også vanskeligere å sende signaler om hva man liker og ikke liker.

Vi må lære at selv om alkohol gir oss mer lyst, er det enda vanskeligere å tolke hva den andre vil

Risikoen for å trå over andres grenser er mye større når vi er fulle. Vi tror ikke det er mulig å få ungdom til å drikke mindre, men vi trenger noen gode retningslinjer for å gjenkjenne når vi er for fulle til å ha sex. Kanskje kan vi bli bedre på å planlegge på forhånd hvor mye vi skal drikke, og tenke over hvilke grenser vi ville satt hvis vi var edru. Vi vil også gjerne bli bedre på å vite når det er greit å si fra til vennene våre at de er for fulle til å ha sex.

Vi må lære hvordan vi kan være en god støttespiller for noen som forteller at de er utsatt

Vi hører historier om andre som har opplevd voldtekt, og synes det er vanskelig å vite hvem vi skal tro på. Vi vil gjerne slippe å velge side, men trenger verktøy for å være en god støtte for den som forteller.

Hvordan skal vi lære?

Vi trenger en **bedre seksualundervisning** som ikke bare fokuserer på kondomer og kjønnssykdommer, men der det er rom for å snakke om sunne og trygge relasjoner, hvordan man kan gjenkjenne lyst og ikke-lyst, og hvor viktig det er å bli kjent med sin egen kropp for å ha god sex. Entusiastisk samtykke bør være et sentralt tema, slik at vi tidlig kan bli trygge på ulike måter å uttrykke hva vi liker og ikke liker. Kanskje bør seksualundervisningen gi større rom for å snakke om porno, så vi kan bli bedre på å skjønne at vårt eget sex-liv ikke trenger å ligne på det vi ser på film. Vi trenger jevnlig påfyll av seksualundervisning, ikke bare en uke i året, og den bør starte tidligere.

Helsestasjon og fritidsklubb er også gode arenaer for å snakke om kropp og sex. Vi liker å delta i jentegrupper og guttegrupper som ikke er for store. Da er det lettere å være åpen. Noen av oss synes det er helt OK å snakke med foreldre, men da må de starte samtalen tidlig, ikke bare ta det én gang når vi er 13.

Vi vil ha infotainment – kunnskap gjennom underholdning. For eksempel informasjonsvideoer på YouTube med unge folk som snakker om alt fra hvordan man spør om og formidler samtykke, til når man er for full til å ha sex. Infotainment kan gjerne brukes i seksualundervisningen for å få fram budskap som læreren kanskje synes det er flaut å snakke om. Gode apper, nettspill og reklamesnutter kan også gi oss informasjon på en morsom og engasjerende måte.

Vi trenger **enkle, hardtslående budskap og jevnlig påminnelser**, der vi er. Det kan være klistremerker på dodøra, brosjyrer hos helsesøster, plakater på fritidsklubben. Vi må minnes på at sex er best når begge viser at de virkelig vil, at mange jenter faktisk liker godt når gutter spør, og at det er mye verre å ende opp som voldtektsmann fordi man ikke turte å spørre.

TRENGER DU HJELP ETTER ET OVERGREP?

Du som har vært utsatt for voldtekt eller seksuelt overgrep, kan få hjelp. Her er en oversikt over noen steder du kan henvende deg.

Overgrepsmottak

Hvis du er usikker på om du vil anmelde forholdet eller av ulike årsaker ikke ønsker å snakke med politiet, er det allikevel viktig at du oppsøker nærmeste overgrepsmottak for legeundersøkelse. Mottakene tilbyr medisinsk hjelp og rådgivning etter overgrep. Tilbudet er åpent hele døgnet, er gratis, uavhengig av politianmeldelse og de har taushetsplikt. For en oversikt, se www.overgrepsmottak.net

Dixi ressurscenter Oslo

DIXI arbeider for å hjelpe voldtektsutsatte og deres pårørende, spre informasjon om senskader og skadefølger samt drive holdningsskapende arbeid. DIXI tilbyr også gratis advokathjelp. Alle som har vært utsatt for seksuelle overgrep/voldtekt og deres pårørende, kan få gratis advokathjelp hos DIXI Ressurscenter. Deres advokater har lang erfaring og taushetsplikt. www.dixi.no

Alarmtelefonen 116 111

Blir du utsatt for mishandling, vold eller overgrep? Alarmtelefonen for barn og unge, **116 111**, er gratis, og alle telefoner blir besvart av voksne som har lang erfaring i å hjelpe barn og unge.

Barnevernsvakta

Barnevernsvakta er til for å hjelpe barn og unge under 18 år i en akutt situasjon. De gir hjelp hvis du eller dine nærmeste trenger beskyttelse og kriserådgivning. Har du alvorlige problemer hjemme, kan du få råd og hjelp her. Du kan være anonym hvis du ønsker det. Barnevernsvakta har vanligvis åpent på kvelden og natten. Er det virkelig krise, kan de komme hjem til deg. www.barnevernsvakten.no

Politiet

Hvis du har vært utsatt for påtvunget seksuell omgang, må du tenke etter om du ønsker å anmelde forholdet til politiet. Om du ønsker å anmelde, oppfordres du til å kontakte nærmeste politistasjon så raskt som mulig. Ring politiets fellesnummer **02800** om du vil snakke med noen i politiet.

Støttesentre mot incest

Det finnes til sammen 16 støttesentre mot incest og seksuelle overgrep rundt om i landet. Incestsentrene tilbyr samtaler, støtte og veiledning til barn, ungdommer, kvinner og menn som er, eller har vært utsatt for, incest og seksuelle overgrep. Se www.fmsso.no for en oversikt og kontaktinformasjon til de ulike sentrene.

www.ung.no

Nettsted for offentlig, anonym og kvalitetssikret informasjon rettet mot ungdom, drevet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Her får du blant annet svar på spørsmål om kropp, sex og seksuelle overgrep. www.ung.no

Kors på halsen

På Kors på halsen kan du prate med eller skrive til voksne som er frivillige i Røde Kors. De hører på det du har å si, og hjelper deg om du vil. Tjenesten er anonym og gratis. Du får svar på telefon, chat og mail mandag til fredag mellom klokka 14-20. www.korspahalsen.no

Du kan også snakke med noen du stoler på, det kan være foreldrene dine, foreldre til en venn, læreren, helsesøster eller legen. Alle har plikt til å ta deg på alvor og gjøre det de kan for å hjelpe deg.

(Kilde: www.ung.no)

UNGDOMS RÅD TIL GOD FOREBYGGING AV VOLDTEKT

- * Vi må lære hva det innebærer å vise og forstå et entusiastisk samtykke
- * Vi må lære at det å mase seg til sex kan gå over grensen til å bli en voldtekt
- * Vi må lære at det er mange måter å signalisere at man ikke ønsker å ha sex
- * Vi må utfordre og bekjempe kjønnsrollene som forteller gutter at de får «kred» og status hvis de har sex med flest mulig, mens jenter får høre at de er horer om de gjør det samme.
- * Vi må lære at selv om alkohol gir oss mer lyst, er det enda vanskeligere å tolke hva den andre vil
- * Vi må lære hvordan vi kan være en god støttespiller for noen som forteller at de er utsatt

Redd Barna

Postboks 6902 St. Olavs plass 0130 Oslo, Tel: +47 22 99 09 00, www.reddbarna.no